



**UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ
STUDIJSKI PROGRAM ZA INKLUZIVNO OBRAZOVANJE**

Marija Pilastro

**EMOCIONALNO REAGOVANJE UČENIKA DRUGOG CIKLUSA NA
KNJIŽEVNO-UMJETNIČKI TEKST U FUNKCIJI RAZVOJA
INTERPERSONALNIH I INTRAPERSONALNIH VJEŠTINA**

Master rad



**UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ**

**EMOCIONALNO REAGOVANJE UČENIKA DRUGOG CIKLUSA
NA KNJIŽEVNO-UMJETNIČKI TEKST U FUNKCIJI RAZVOJA
INTERPERSONALNIH I INTRAPERSONALNIH VJEŠTINA**

Master rad

Mentorka: prof. dr Dijana Vučković

Kandidatkinja: Marija Pilastro

Broj indeksa: 1/22

Nikšić, 2024.

PODACI I INFORMACIJE O MAGISTRANDU

Ime i prezime: Marija Pilastro

Datum i mjesto rođenja: 28.6.1992. Kotor

INFORMACIJE O MASTER RADU

Naziv master studija: Inkluzivno obrazovanje

Naslov rada: Emocionalno reagovanje učenika drugog ciklusa na književno-umjetnički tekst u funkciji razvoja interpersonalnih i intrapersonalnih vještina

Fakultet na kojem je rad odbranjen: Filozofski fakultet Nikšić

UDK, OCJENA I ODBRANA MASTER RADA

Datum prijave master rada: 17.4.2024.

Datum sjednice Vijeća na kojoj je prihvaćena tema: 23.4.2024.

Mentor: prof. dr Dijana Vučković

Komisija za ocjenu/odbranu rada: prof. dr Dijana Vučković, Filozofski fakultet, Nikšić, mentor, prof. dr Nada Šakotić, Filozofski fakultet, Nikšić, član, prof. dr Tatjana Novović,

Filozofski fakultet, Nikšić, član

Datum odbrane: /

Datum promocije: /

Zahvalnica

Želim se iskreno zahvaliti svojoj porodici na neizmjernoj podršci, razumijevanju i ljubavi koja mi je pružala snagu tokom cijelog procesa izrade ovog rada. Posebnu zahvalnost dugujem svom ocu i supruhu, koji su, pored ostatka porodice, bili moj najveći oslonac i izvor motivacije od samog početka. Njihova vjera u mene i neprestano ohrabrenje bili su ključni u trenucima izazova i nesigurnosti.

Takođe, zahvaljujem svojoj mentorki, čije znanje, strpljenje i podrška nisu samo usmjeravali moj rad, već su me inspirisali da se kontinuirano trudim i učim. Njena posvećenost i nesebična pomoć učinili su svaki korak ovog istraživačkog putovanja vrijednim.

Na kraju, želim izraziti zahvalnost i svojim prijateljima, koji su me bodrili, vjerovali u mene i nesebično pružali pomoć kada mi je bila potrebna. Vaša podrška mi je dala dodatnu snagu i motivaciju da istrajem i uspješno završim ovaj rad.

Hvala svima što ste bili uz mene i vjerovali u mene!

REZIME

Ovaj rad istražuje značaj književno-umjetničkih tekstova u razvoju emocionalnih, intrapersonalnih i socijalnih, interpersonalnih vještina učenika osnovnih škola, s posebnim naglaskom na ulogu učitelja u podsticanju ovih aspekata razvoja. U teorijskom dijelu rada obrađuju se ključni koncepti emocionalnog razvoja, empatije, refleksije i socijalnih vještina, te uloga književno-umjetničkih tekstova u njihovom unaprjeđenju.

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 100 učitelja osnovnih škola kako bi se ispitalo koliko često i na koji način koriste književno-umjetničke tekstove za podsticanje emocionalnog i socijalnog razvoja učenika. Rezultati pokazuju da 99% ispitanih učitelja smatra da književno-umjetnički tekstovi imaju značajan uticaj na emocionalni razvoj učenika. Većina učitelja primjećuje emocionalne reakcije učenika tokom čitanja, a značajan broj koristi diskusije i druge interaktivne aktivnosti za podsticanje empatije i komunikacijskih vještina. Takođe, 95% učitelja ističe potrebu za dodatnim resursima i obukama kako bi unaprijedili integraciju književnosti i umjetnosti u nastavi.

Ovi nalazi ukazuju na značaj prilagođenih metodičkih pristupa koji koriste književnoumjetničke tekstove za podsticanje emocionalnog i socijalnog razvoja učenika. Zaključeno je da književnost ima potencijal da obogati obrazovni proces, doprinese razvoju čitalačke kulture i unaprijedi ključne vještine potrebne za lični i socijalni rast učenika.

Ključne riječi: *književno - umjetnički tekstovi, emocionalni razvoj, empatija, intrapersonalne i interpersonalne vještine, osnovna škola.*

APSTRAKT

This paper investigates the importance of literary and artistic texts in the development of emotional, intrapersonal and social, interpersonal skills of elementary school students, with special emphasis on the role of teachers in encouraging these aspects of development. The theoretical section examines key concepts such as emotional development, empathy, reflection, and social skills, as well as the role of literary and artistic texts in enhancing these areas. Particular emphasis is placed on the application of teaching strategies such as group discussions, cooperative learning, and the use of additional media, including theater, film, and music.

The research was conducted on a sample of 100 primary school teachers to investigate how often and in what ways they use literary and artistic texts to promote the emotional and social development of students. The results show that 99% of the respondents believe that literary and artistic texts have a significant impact on students' emotional development. Most teachers observe emotional reactions among students during reading, and a significant number use discussions and other interactive activities to foster empathy and communication skills. Additionally, 95% of the teachers highlight the need for additional resources and training to improve the integration of literature and arts into teaching.

These findings highlight the importance of tailored methodological approaches that utilize literary and artistic texts to promote students' emotional and social development. The study concludes that literature has the potential to enrich the educational process, contribute to the development of reading culture, and enhance key skills necessary for students' personal and social growth.

Keywords: *literary and artistic texts, emotional development, empathy, intrapersonal and interpersonal skills, primary school.*

SADRŽAJ

UVOD.....	9
I TEORIJSKI PRISTUP.....	11
1. KNJIŽEVNO-UMJETNIČKI TEKSTOVI KAO PODSTICAJ EMOCIONALNOM RAZVOJU UČENIKA.....	11
1.1. Značaj književno-umjetničkog teksta u emocionalnom razvoju učenika.....	11
1.2. Biblioterapija kao sredstvo za emocionalni i socijalni razvoj učenika u osnovnoj školi.....	14
1.3. Intrapersonalne vještine učenika.....	16
1.4. Interpersonalne vještine učenika.....	18
1.5. Primjeri književno-umjetničkih tekstova i načini reagovanja učenika.....	23
1.6. Podsticanje razvoja intrapersonalnih vještina pomoću književno-umjetničkih tekstova.....	25
1.7. Podsticanje razvoja interpersonalnih vještina pomoću književno-umjetničkih tekstova.....	26
1.8. Uloga učitelja u podsticanju razvoja zdravih modela emocionalnog reagovanja učenika.....	29
II METODOLOŠKI PRISTUP.....	33
2.1. Problem i predmet istraživanja.....	33
2.2. Cilj i zadaci istraživanja.....	34
2.3. Istraživačke hipoteze i pitanja.....	34
2.4. Definisanje i operacionalizacija varijabli.....	35
2.5. Karakter i značaj istraživanja.....	35
2.6. Populacija i uzorak istraživanja.....	36
2.7. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja.....	36

III INTERPRETACIJA I DISKUSIJA REZULTATA.....	38
3.1. Karakteristike uzorka istraživanja.....	38
3.2. Rezultati dobijeni anketiranjem.....	39
3.3. Obrada intervjua.....	54
ZAKLJUČAK.....	57
LITERATURA.....	59
Prilog 1 – Anketni upitnik za učitelje/ice.....	61
Prilog 2 – Intervju.....	65

UVOD

Savremeni obrazovni procesi sve više prepoznaju značaj emocionalnog razvoja učenika kao integralnog dijela njihovog cjelokupnog obrazovanja i formiranja ličnosti. Emocionalne, socijalne i kognitivne dimenzije učenikove ličnosti usko su povezane i međusobno isprepletene, a razvoj intrapersonalnih i interpersonalnih vještina ključan je za postizanje uspjeha u školi i životu. Ove vještine, koje obuhvataju samosvijest, samopouzdanje, refleksiju, empatiju, saradnju i komunikaciju, predstavljaju osnovu za izgradnju zdrave slike o sebi, razumijevanje drugih i uspješno funkcionisanje u društvu.

Književno-umjetnički tekstovi zauzimaju posebno mjesto u procesu razvoja ovih vještina, pružajući učenicima priliku da kroz umjetnički doživljaj istraže različite perspektive, emocije i životne situacije. Nastava književnosti u osnovnoj školi ne samo da razvija čitalačku kulturu i ljubav prema knjizi, već i doprinosi emocionalnom sazrijevanju učenika. Kroz interakciju sa književnim djelima, učenici se suočavaju sa moralnim dilemama, unutrašnjim konfliktima i društvenim izazovima, što im omogućava da razvijaju empatiju, kritičko razmišljanje i sposobnost donošenja etičkih odluka.

Uloga učitelja u ovom procesu je od ključnog značaja. Savremeni pristupi nastavi književnosti zahtijevaju od učitelja da prepoznaju potrebe svojih učenika, prilagode metodičke postupke i stvaraju inkluzivno i podržavajuće okruženje u kojem se učenici osjećaju slobodno da izraze svoje emocije i misli. Kroz vođene diskusije, grupne aktivnosti i refleksivne zadatke, učitelji mogu podsticati emocionalnu i socijalnu pismenost učenika, osnažujući ih za uspješno suočavanje sa izazovima savremenog svijeta.

Cilj ovog istraživanja je da se kroz teorijsku i praktičnu analizu ispita značaj književno-umjetničkih tekstova u razvoju intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika. Poseban fokus stavljen je na način na koji književna djela, kao što su priče, bajke i basne, mogu doprinijeti emocionalnom sazrijevanju učenika, razvijanju empatije i poboljšanju njihovih komunikacijskih i socijalnih vještina. Takođe, istraživanjem se nastoji sagledati uloga učitelja u kreiranju nastavnih strategija koje omogućavaju učenicima da kroz književnost bolje razumiju sebe i svijet oko sebe.

Istraživanje polazi od pretpostavke da književno-umjetnički tekstovi, uz adekvatan metodički pristup, mogu značajno doprinijeti razvoju emocionalne inteligencije učenika, kao i njihovih sposobnosti za saradnju i uspješnu komunikaciju. Ovaj rad takođe ističe značaj

biblioterapije kao inovativnog pristupa koji koristi književnost za unaprjeđenje emocionalnog zdravlja i dobrobiti učenika.

Tematika ovog rada relevantna je ne samo u kontekstu školskog obrazovanja, već i šire, jer pruža uvid u način na koji književnost može služiti kao alat za lični i socijalni razvoj djece, naročito one djece sa posebnim obrazovnim potrebama. Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti kao osnova za unaprjeđenje nastave književnosti i osmišljavanje strategija koje će omogućiti učenicima da razviju intrapersonalne i interpersonalne vještine neophodne za uspjeh u savremenom društvu.

I TEORIJSKI PRISTUP

1. KNJIŽEVNO-UMJETNIČKI TEKSTOVI KAO PODSTICAJ EMOCIONALNOM RAZVOJU UČENIKA

1.1. Značaj književno-umjetničkog teksta u emocionalnom razvoju učenika

Kroz razvijanje interesovanja učenika prema knjizi i čitanju vrijednih književno umjetničkih tekstova ostvaruje se jedan od osnovnih ciljeva nastave književnosti u osnovnoj školi, a to je stvaranje pozitivnog odnosa prema književnosti i razvoj čitalačke kulture. Književna djela imaju važnu ulogu u procesu vaspitanja i obrazovanja djeteta zbog umjetničke istine o životu te svim radostima i tugama, patnjama i istinama koje prikazuju. Kroz književna djela možemo uočiti odnose čovjeka sa svijetom koji ga okružuje, a jednako tako i naroda kojem pripadamo sa svim svojim posebnostima (kultura, običaji, tradicija, jezik i sl.). Prvi susret s književno-umjetničkim djelima je u predškolskom razdoblju djeteta, a tokom života i dalje u školi književno znanje se samo nadograđuje (Visinko, 2000).

Književnost je proizvod čovekove stvaralačke delatnosti kojom se iz materijala koji pruža stvarni svet oblikuje izmišljeni, umetnički svet. Književno stvaranje podstiče želju da se iskažu misli, pogled ili stavovi, koji su se uobličili pod uticajem određenih psiholoških ili socijalnih okolnosti. Postanak mnogih književnih dela podstaknut je željom da se ostvari neki moralni, politički ili umetnički cilj, ali i željom da se iskaže protest, nezadovoljstvo ili razočaranje. Školska obrada dela usredsređuje se na istaknute umetničke činioce, bez obzira od kojeg se strukturalnog elementa polazi: od teme, motiva, fabule, kompozicije, likova, osećanja itd. S obzirom na to da je svako vredno umetničko delo neponovljivo, ono se opire strogom, svevažećem metodičkom sistemu i šablonu (Vučković, 1993:147-148).

Nikolić (1988) naglašava da se djela lijepe književnosti pišu i čitaju radi umjetničkog doživljavanja, pružajući posebne utiske, osjećanja, misli i stavove koji doprinose uživanju u umjetnosti. Međutim, ako se u nastavi zapostave te odlučujuće vrijednosti, navodi da je onda izazvan pun razlaz sa suštinom književne umjetnosti.

Umjetnički doživljaj, dakle, ne bi trebalo da bude površno iskustvo, već prilika za učenike da se emotivno i intelektualno povežu sa tekstom.

Doživljavanje umetničkog teksta često se sasvim uzgredno i površno dotiče, pa se tako i čitavo njegovo estetsko delovanje prebacuje na sporedan kolosek. Rasprostranjena je pojava da se čitav razgovor o umetničkim utiscima svodi na dva-tri kratka odgovora koji se ozbiljnije i ne dotiču ponašanja čitalaca tokom prijema i aktuelizovanja umetničkog sveta. Saopštavanje umetničkih doživljaja većinom je postalo stereotipna uvodna faza u interpretaciji književnih dela. Postupak se obično svodi na formalistička i uopštena pitanja poput ovih: Kako vam se delo svidelo? Koja osećanja je izazvalo? Kako ste ga doživeli? (Nikolić, 1988: 203).

Time se ističe potreba za dubljim i sveobuhvatnijim pristupom književnoj analizi, koji će omogućiti učenicima da razviju sposobnost da autentično i duboko doživljavaju umjetnička djela, umjesto da ih posmatraju kroz prizmu formalnosti i uopštenih odgovora. Takav pristup zahtijeva usmjeravanje pažnje ne samo na estetske i sadržajne aspekte teksta, već i na emocionalnu, intelektualnu i kreativnu dimenziju recepcije književnih djela. Kroz pažljivo osmišljene metodičke postupke, nastavnici mogu podstaći učenike na dublju refleksiju o djelu, povezivanje tema i likova s vlastitim iskustvima, kao i na izražavanje misli i osjećanja kroz različite kreativne forme, poput pisanja eseja, vođenja dnevnika čitanja ili stvaranja umjetničkih radova inspirisanih djelom.

Vučković (2010) smatra da se čitanjem kvalitetnih književno-umjetničkih ostvarenja razvija literarni senzibilitet, djeca bogate svoj rječnik na funkcionalan način, koriste logičke misaone operacije u saznavanju i uviđanju veza i odnosa. Takođe, smatra da je uslijed ekspanzije tehnike i tehnologije, kinematografije namijenjene djeci, internet stranica prepunih crtanih filmova i igrica, knjiga iz mnogih razloga van fokusa dječjeg interesovanja (Vučković, 2010).

Nikolić (1988) ističe da analitičke procedure koje zanemaruju umjetničke doživljaje kod učenika stvaraju utisak da je književno djelo u nastavi prisutno samo radi demonstracije metodičkih postupaka. Zbog toga učenici gube osnovne razloge za čitanje književnosti, jer im se čini da nastavnika ne zanima njihovo lično doživljavanje i osjećanja, već samo formalna analiza sadržaja. Nastavnici često zaboravljaju da se znanje stiče kroz literaturu, te da se sa čitanjem razvijaju čitalačke navike i sposobnosti, i da je važno uživati u knjigama i živjeti sa njima. Upoznavanje čitalačkih interesovanja učenika je osnovni preduslov kako motivisanja za čitanje, tako i unaprijeđivanja njihovih čitalačkih navika. Učenici mlađeg školskog uzrasta nalaze se u periodu intenzivnog socijalnog, afektivnog i kognitivnog razvoja. To je, prema psiholozima, period pravog ili školskog djetinjstva koji traje od sedme do jedanaeste godine.

Razvoj svakog djeteta je individualan, kao i njegove predispozicije, afiniteti i karakteristike, ali postoje neke zajedničke, generalne karakteristike koje se tiču uopštenog razvoja djece u ovom periodu, pa i njihovih navika koje se odnose na književnost i čitalačke afinitete.

Druga faza djetinjstva (7–11) se na psihološkom planu karakteriše ispoljavanjem pojačane polnosti, koja se manifestuje kroz razne frustracije i odbijanja. Bajka je, bar na početku te faze, i dalje najomiljenija književna vrsta, ali isto tako i priča o životinjama. Rado se čitaju i priče o drugim zemljama, priče egzotičnog sadržaja i literatura koja se bavi samim djetetom. I razne vrste dječijih pjesama interesuju dijete i ono ih u tom periodu dosta nauči napamet. Oko devete godine počinje da slabi interesovanje za

bajku i fantastiku; računa se da je to slabljenje vezano sa većim obrazovanjem djeteta, odnosno sa proširivanjem kvantuma znanja o prirodi i svijetu (Vuković, 1996:41).

Ne možemo, a da ne uvidimo razliku između onoga što je Vuković pisao 1996. i onoga što je danas činjenica. Naime, u tom periodu kako on kaže slabi interesovanje za fantastiku. Danas smo svjedoci da djeci u tom periodu intenzivno raste interesovanje za fantastiku. Djeca iz perioda kada je Vuković pisao knjigu nisu bili u kontaktu sa crtanim filmovima i fantastičnim junacima, kao što su djeca “novijeg doba”, što može biti jedan od razloga zašto djeca danas vole fantastiku i ostaju joj vjerna do tinejdžerskog doba.

Jasno da se afiniteti sa uzrastom i karakteristikama svakog djeteta mijenjaju, kao i mnoga druga interesovanja djece. Zbog toga, pri izboru djela za čitanje treba pažljivo osluškivati potrebe djece, njihov ukus i pratiti njihova poimanja različitih književnih vrsta.

Izuzetno je važno napraviti dobru selekciju i za čitanje predložiti ona djela koja će zaista snažno zainteresovati učenike i motivisati ih da i sami poželeva da se druže sa pisanom riječju, da čitaju što više i to ne samo djela predviđena školskim programima, već da i sami tragaju stazama literature pronalazeći ona ostvarenja koja njihovom senzibilitetu najviše odgovaraju. Ako se čitanje književnoumjetničkog djela ne savlada pravilno u prvim danima školovanja, male su šanse da se propusti nadoknade (Vučković, 2010: 56).

Diklić (1990) kritikuje pristup u školama koji se fokusira samo na analizu, opis i pružanje informacija o književnom djelu, bez usmjeravanja učenika na samostalno tumačenje likova i kritički odnos prema događajima u djelu. Prema Dikliću, nastava književnosti treba da omogući učeniku emotivnu povezanost sa književnim likom, razvoj kritičkog prosuđivanja i omogućavanje socijalnog, etičkog i estetskog vrednovanja likova. On smatra da bi to bilo moguće ako bi učenici bili emocionalno i intelektualno pripremljeni za primanje književnih djela, što znači da bi se trebalo fokusirati na misaono produbljivanje i doživljaj djela, a ne samo na posmatranje njegovih sastavnica. Svi su saglasni da učenici treba da komuniciraju sa književnim djelom kako bi obogatili svoj intelektualni i emocionalni svijet, i da metodike treba da pomognu u formiranju boljih ljudi, ali malo je konkretnih savjeta o tome kako to ostvariti u nastavi književnosti. Problemska nastava može biti korisna za razvoj emocionalnih vještina učenika jer ih stavlja pred književne probleme koje treba istražiti i riješiti koristeći svoje iskustvo i spoznaje. Rad u učionici s djecom otkriva važnost emocionalnog razvoja za njihovo sveukupno obrazovanje i blagostanje. Neposredna interakcija s učenicima otkriva nam kako su mnoga djeca suočena s emocionalnim izazovima i nedostaju im vještine za upravljanje svojim osjećanjima. Često primjećujemo da učenici koji su emocionalno osjetljiviji ili imaju manje razvijene socijalne vještine imaju poteškoća u saradnji s drugima, suočavanju s konfliktima i izražavanju svojih osjećanja na prikladan način. Metodčki je potrebno pronaći nove strategije i pristupe koji će omogućiti našim učenicima da razviju emocionalnu inteligenciju, empatiju i

socijalne vještine putem književnih djela, čime ćemo stvoriti pozitivno okruženje za učenje i razvoj. Jedna od novih strategija, mogla bi biti biblioterapija.

1.2. Biblioterapija kao sredstvo za emocionalni i socijalni razvoj učenika u osnovnoj školi

Biblioterapija je terapijska metoda koja koristi književnost i čitanje kao sredstvo za poboljšanje mentalnog zdravlja i emocionalne dobrobiti. Ovaj pristup uključuje odabir i čitanje knjiga koje su relevantne za lična iskustva, izazove ili probleme sa kojima se osoba suočava. Biblioterapija može pomoći u razvoju empatije, poboljšanju komunikacijskih vještina, povećanju samosvijesti i smanjenju stresa. Često se koristi u školama, bibliotekama, klinikama i terapijskim grupama kako bi se podržao emocionalni rast i razvoj pojedinca.

Bašić (2021) navodi specifične ciljeve biblioterapije. Prvi cilj je povećanje samorazumijevanja i ispravnog samoopažanja. Biblioterapija teži povećanju osjetljivosti za interpersonalne odnose i osvještavanju životne orijentacije. Osim toga, razvijanje kreativnosti i samoizražavanja je ključno, kao i ohrabrivanje pozitivnog mišljenja i kreativnog rješavanja problema.

Dalje, biblioterapija ima za cilj jačanje komunikacijskih vještina, posebno vještina slušanja i govorenja. Oslobođanje prenaplašenih emocija i napetosti te sticanje novog mišljenja pomoću novih ideja, uvida i informacija, također su značajni ciljevi biblioterapije.

U knjizi Bašić (2021) posebno je upečatljivo pismo jedne učenice koja opisuje svoje iskustvo sa poetskom terapijom. Učenica piše kako joj je poetska terapija pomogla da se nosi sa teškim emocijama, što je direktno povezano sa ciljem biblioterapije da oslobodi prenaplašene emocije i napetosti. Kroz proces pisanja poezije, učenica je stekla dublje samorazumijevanje i ispravno samoopažanje.

Povezujući lično iskustvo učenice sa navedenim ciljevima biblioterapije, jasno je kako poetska terapija može pružiti širok spektar koristi i doprinijeti sveobuhvatnom emocionalnom i mentalnom razvoju pojedinca.

Smatramo da biblioterapija, sa svojim specifičnim ciljevima, može imati izuzetno pozitivan uticaj ako se uvede u redovnu nastavu u osnovnim školama, posebno u okviru nastave jezika i književnosti. Na osnovu pisma učenice iz knjige, jasno je da poetska terapija može značajno doprinijeti emocionalnom i mentalnom razvoju djece. Kroz biblioterapiju, učenici bi imali priliku da razviju samorazumijevanje i ispravno samoopažanje, što je ključno za izgradnju zdrave slike o sebi u ranim godinama.

Uvođenje principa na kojima počiva biblioterapija u nastavu jezika i književnosti moglo bi povećati osjetljivost učenika za interpersonalne odnose, pomažući im da bolje razumiju i komuniciraju sa svojim vršnjacima. Takođe, ova terapija bi ih podstakla na refleksiju i introspekciju, što bi dalje razvilo njihovu kreativnost i samoizražavanje. Učenici bi se ohrabрили na pozitivno mišljenje i kreativno rješavanje problema, što su vještine koje su od suštinskog značaja ne samo za akademski uspjeh, već i za životne situacije.

Osim toga, biblioterapija može pomoći u jačanju komunikacijskih vještina, naročito vještina slušanja i govorenja, koje su primarne za uspješno savladavanje gradiva iz jezika i književnosti. Oslobođanje prenapetosti i napetosti kroz biblioterapiju može doprinjeti boljem emocionalnom blagostanju učenika, što je važno za njihovu sposobnost da se fokusiraju i uspješno uče.

Uvođenjem ideja biblioterapije u redovnu nastavu, osnovne škole bi mogle stvoriti podržavajuće okruženje koje podstiče sveobuhvatan razvoj učenika, omogućavajući im da rastu i razvijaju se ne samo akademski, već i emocionalno i socijalno.

1.3. Intrapersonalne vještine učenika

Intrapersonalne vještine predstavljaju ključni aspekt ličnog razvoja učenika i igraju značajnu ulogu u njihovom akademskom i životnom uspjehu. Ove vještine obuhvataju samosvijest, samoregulaciju, samomotivaciju, refleksiju, samopouzdanje i postavljanje ciljeva (Zimmerman, 2002). Svaka od tih vještina doprinosi opštem razvoju učenika, omogućavajući im bolje razumijevanje i upravljanje vlastitim emocijama, ponašanjem i ciljevima.

1.3.1. Samosvijest

Samosvijest je temeljna komponenta emocionalne inteligencije i odnosi se na razumijevanje vlastitih emocija, snaga, slabosti, vrijednosti i motiva. Daniel Goleman (2014) naglašava važnost samosvijesti kao osnove za dalji lični razvoj i uspjeh u različitim aspektima života. Prema Golemanu (2014) samosvijest podrazumijeva sposobnost da prepoznamo i razumijemo vlastite emocije i da shvatimo kako one utiču na naše ponašanje i odnose s drugima. Razvijena samosvijest omogućava učenicima da prepoznaju svoje emocionalne reakcije i bolje upravljaju njima, što doprinosi njihovom akademskom uspjehu i opštem blagostanju. Ovo je posebno značajno za učenike s posebnim obrazovnim potrebama, kod kojih razvoj samosvijesti može igrati ključnu ulogu u razumijevanju vlastitih specifičnih izazova i potreba. Kroz prilagođene aktivnosti, individualizovani pristup i dodatnu podršku, ovi učenici mogu bolje prepoznati i izraziti svoje emocije, čime se povećava njihovo samopouzdanje i sposobnost upravljanja stresnim situacijama. Na taj način, samosvijest postaje ne samo alat za lični razvoj, već i važan element za stvaranje inkluzivnog okruženja u kojem svaki učenik ima priliku da ostvari svoj puni potencijal (Goleman, 2014).

1.3.2. Samoregulacija

Samoregulacija se odnosi na sposobnost upravljanja vlastitim emocijama, ponašanjem i mislima na način koji omogućava postizanje dugoročnih ciljeva. Zimmerman (2002) definiše samoregulaciju kao proces u kojem pojedinci aktivno upravljaju svojim učenjem kroz postavljanje ciljeva, praćenje napretka i prilagođavanje strategija. Samoregulacija se odnosi na sposobnost učenika da kontrolišu svoje emocije, misli i ponašanja kako bi postigli svoje ciljeve u tom pogledu smatra se da su oni bolje nose sa stresom i uspješniji su u akademskom kontekstu (Zimmerman, 2002). Ova vještina je posebno važna u kontekstu školovanja jer omogućava učenicima da ostanu usredsređeni i motivisani, čak i kada se suočavaju s izazovima.

1.3.3. Samomotivacija

Samomotivacija je unutrašnja snaga koja podstiče učenike na učenje i postizanje ciljeva, čak i kada se suočavaju s preprekama. Deci i Ryan (1985) u svojoj teoriji samodeterminacije ističu važnost unutrašnje motivacije kao ključnog faktora u postizanju uspjeha. Samomotivacija podstiče učenike na učenje i postizanje ciljeva i ključni je faktor koji razlikuje uspješne od onih koji odustaju (Deci & Ryan, 1985). Učenici koji su samomotivisani često pokazuju veći interes za učenje i postizanje visokih rezultata.

1.3.4. Refleksija

Refleksija je proces razmišljanja o vlastitim iskustvima i učenju iz njih. John Dewey (1933) ističe refleksiju kao ključnu komponentu učenja koja omogućava učenicima da prepoznaju vlastite greške i uspjehe, te da na temelju toga donose bolje odluke u budućnosti. Refleksija je proces u kojem pojedinci analiziraju svoja iskustva, identifikuju naučene lekcije i primjenjuju ih u budućim situacijama. Kroz refleksiju učenici stiču dublje razumijevanje vlastitog procesa učenja i postaju svjesniji svojih sposobnosti i područja za poboljšanje.

1.3.5. Samopouzdanje

Samopouzdanje je vjera u vlastite sposobnosti i vrijednost. Albert Bandura (1997) u svojoj teoriji samoefikasnosti naglašava da su učenici s visokim samopouzdanjem skloniji su preuzimanju rizika i suočavanju s izazovima, što ih čini uspješnijima u akademskom i ličnom životu (Bandura, 1997). Samopouzdana učenici često preuzimaju inicijativu u učenju, traže dodatne resurse i podršku kada je to potrebno, te su istrajni u postizanju svojih ciljeva uprkos preprekama, pokazuju veći angažman u učenju i bolji akademski uspjeh jer imaju jasnu viziju onoga što žele postići i kako će to ostvariti.

Razvijanje intrapersonalnih vještina ključno je za cjelokupni razvoj učenika i njihov uspjeh u školi i životu. Ove vještine omogućavaju učenicima bolje razumijevanje i upravljanje vlastitim ponašanjem, emocijama i ciljevima. Samosvijest, samoregulacija, samomotivacija, refleksija, samopouzdanje su komponente koje doprinose sveukupnom blagostanju i akademskom uspjehu učenika. Integriranjem ovih vještina u obrazovni proces, učitelji i pedagozi mogu pomoći učenicima da postanu samosvjesniji, motivisaniji i uspješniji pojedinci.

Svaki učenik je jedinstven i zahtijeva prilagođen pristup razvoju ovih vještina. Ovo se posebno odnosi na djecu sa posebnim obrazovnim potrebama, koja često zahtijevaju dodatnu podršku i individualizovane strategije učenja. Prilagođeni pristupi, poput diferenciranih zadataka, dodatnih vizualnih i praktičnih aktivnosti ili asistivne tehnologije, mogu pomoći ovoj

djeci da razviju svoje intrapersonalne vještine na način koji odgovara njihovim specifičnim sposobnostima i potrebama. Kroz sveobuhvatno i dosljedno podsticanje razvoja intrapersonalnih vještina, kako kod tipične djece, tako i kod djece sa posebnim obrazovnim potrebama, svi učenici mogu postići svoj puni potencijal i postati uspješni u akademskom i privatnom životu.

1.4. Interpersonalne vještine učenika

U današnjem svijetu, važnost interpersonalnih vještina postaje sve veća. Osim akademskog znanja i tehničkih kompetencija, sposobnost efikasne komunikacije, saradnje i razumijevanja drugih ključna je za lični i profesionalni uspjeh. Interpersonalne vještine obuhvataju širok spektar socijalnih i emocionalnih kompetencija koje omogućavaju pojedincu da se uspješno integriše u različite društvene kontekste.

Meke vještine, odnosno interpersonalne vještine, socijalne vještine ili vještine međuljudskih odnosa, predstavljaju esencijalni skup sposobnosti koje omogućuju uspješnu interakciju i komunikaciju s drugima. Ove vještine nijesu samo dodatak tehničkim kompetencijama; one su temeljni gradivni element uspjeha u ličnom i profesionalnom životu. Orijentisane na lične odnose, karakter i stav, njihovo njegovanje unapređuje odnose i pojačava radnu učinkovitost. Za razliku od *tvrdih* vještina (*eng. hard skills*) koje se mogu naučiti i usavršavati tokom vremena, *meke* su vještine prirodno složenije za razvoj i prilagođavanje (<https://your.yale.edu/work-yale/learn-and-grow/training/clerical-technical-training-anddevelopment/developing-soft-skills>).

Tvrde su vještine mjerljive sposobnosti stečene kroz vježbu, obrazovanje i praksu i kao takve usmjerene su na izvršavanje određenog zadatka ili posla, dok *meke* vještine obuhvataju ponašajne i interpersonalne vještine usmjerene na uspješnu komunikaciju s drugima i rješavanje različitih situacija. U dinamičnom tehnološkom dobu, gdje vještačka inteligencija i automatizacija sve više preuzimaju poslove, *meke* vještine postaju ključne za uspjeh pojedinca u društvu (Pavlović Šijanović, 2023).

Interpersonalne vještine temelje se na emocionalnoj inteligenciji. Emocionalna inteligencija je u zadnje vrijeme dobila veliku pažnju, te će postati još i važnija. Ona je sinonim za samosvjesnost, znanje o vlastitim snagama i slabostima, traženje pomoći što rezultira prepoznavanjem područja za poboljšanje. Osobe s visokom emocionalnom inteligencijom imaju veću empatiju, dobijaju veću perspektivu i mogućnost procjene što ne rade dobro unutar svojih timova, jer mogu vidjeti situaciju s više različitih aspekata (Palmer et al. 2001).

Tablela br. 1 Taksonomija interpersonalnih vještina

Međuljudska vještina	Opis	Povezane vještine
Aktivno slušanje	Pažljivo slušanje onoga što se govori, postavljanje pitanja kako bi se razjasnilo značenje; i traženje ponavljanja nejasnih ideja ili izjava.	Slušanje sa empatijom i simpatijom; slušanje radi razumevanja.
Usmena komunikacija	Slanje verbalnih poruka na konstruktivan način.	Jasno izražavanje; izražavanje emocija; međuljudska komunikacija.
Pisana komunikacija	Pisanje jasno i prikladno.	Jasnoća; prenošenje namjeravanog značenja.
Asertivna komunikacija	Direktno izražavanje sopstvenih osećanja, preferencija, potreba i mišljenja na način koji nije prijeteći niti pritisak na drugu osobu.	Predlaganje ideja; socijalna asertivnost; odbrana prava; direktivnost; izražavanje potreba.
Neverbalna komunikacija	Pojačavanje ili zamjena govorne komunikacije pomoću govora tijela, gestova, glasova ili artefakata.	Izražavanje osjećanja; prepoznavanje/poimanje osjećanja; vizuelni kontakt.
Saradnja i koordinacija	Razumijevanje i rad sa drugima u grupama ili timovima; uključuje pomaganje onima kojima je potrebna pomoć i prilagođavanje aktivnosti potrebama tima.	Prilagodljivost; svijest o zajedničkoj situaciji; povratne informacije i praćenje performansi; međuljudski odnosi; komunikacija; donošenje odluka; kohezija; grupno rješavanje problema; biti timski igrač.

Povjerenje	Vjera ili vjerovanje pojedinca u integritet ili pouzdanost druge osobe ili stvari; spremnost da se neko osloni na akcije druge strane, zasnovano na očekivanju da će se važna obećanja ispuniti.	Samosvijest; samootkrivanje; brza povjerljivost.
Interkulturalna senzitivnost	Uvažavanje pojedinačnih razlika među ljudima.	Prihvatanje; otvorenost prema novim idejama; osetljivost prema drugima; odnosi između različitih kultura.
Službeno orijentisanje	Skup osnovnih individualnih predispozicija i sklonosti da se pruža usluga, bude ljubazan i pomaže u ophođenju sa kolegama.	Premašivanje očekivanja pojedinaca, kolega; održavanje zadovoljstva korisnika; sposobnost prepoznavanja potreba pojedinaca; prodaja; izgradnja dugoročnih odnosa.
Samoprezentacija	Proces putem kojeg pojedinci pokušavaju da utiču na reakcije i mišljenja koje drugi imaju o njima i njihovim idejama; upravljanje tim utiscima obuhvata širok raspon ponašanja osmišljenih za stvaranje pozitivnog uticaja na radne kolege.	Samoizražavanje; svijest o sopstvenom imidžu; upravljanje utiscima; samopromocija.
Socijalni uticaj	Vođenje ljudi ka usvajanju određenih ponašanja, vjerovanja ili stavova; uticanje na raspodjelu prednosti i nedostataka unutar organizacije kroz sopstvene akcije.	Poslovna etika; rezonovanje; prijateljstvo; stvaranje koalicija; pregovaranje; oslanjanje na autoritet; nametanje sankcija; umrežavanje; uvjeravanje; pozitivne političke vještine.

Rješavanje sukoba i pregovaranje	Zalaganje za sopstveno mišljenje otvorenog uma, ne uzimajući lično neslaganja drugih članova; staviti se u poziciju druge strane, pratiti racionalne argumente, izbjegavati preuranjeno vrednovanje i pokušati da sintetizuje najbolje ideje iz svih gledišta i perspektiva.	Stil rješavanja sukoba; upravljanje konfliktima; sprečavanje sukoba; kompromis; rješavanje problema; integrativno pregovaranje; principijelno pregovaranje; kulturno pregovaranje; posredovanje.
---	--	--

Izvor: National Center for Biotechnology Information, dostupno na:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK84226/table/ch3.t1/?report=objectonly>

Književno-umjetnički tekstovi, poput *Bobilja i Druškana* Sergeja Jesenjina i *Džempera* Mihaila Gazivode, pružaju bogatu osnovu za razvoj međuljudskih vještina kod učenika drugog ciklusa osnovne škole, uključujući i učenike sa posebnim obrazovnim potrebama. Analizom priče o Bobilju i njegovom vjernom psu Druškaneu, učenici se podstiču na dublje razumijevanje empatije i povjerenja, što je posebno važno za inkluzivnu atmosferu u učionici. Diskusija o povezanosti između čovjeka i psa, kao i o izazovima s kojima se suočavaju, omogućava učenicima da prepoznaju osjećanja drugih i osvijeste značaj podrške i prihvatanja, bez obzira na razlike. Sličan efekat ima i priča *Džemper*, gdje dilema glavnog junaka – koji se odriče vlastitog komfora kako bi usrećio člana porodice – otvara prostor za razmišljanje o požrtvovanosti i razumijevanju različitih potreba.

Kroz pisane zadatke, kao što su pisanje pisama iz perspektive likova ili dnevnčkih zapisa, učenici razvijaju sposobnost izražavanja misli i osjećanja, što može biti posebno korisno za učenike sa poteškoćama u verbalnoj komunikaciji. Kreativne aktivnosti, poput dramatizacije scena ili osmišljavanja alternativnih završetaka priča, omogućavaju učenicima sa posebnim potrebama da učestvuju na način koji odgovara njihovim mogućnostima, bilo kroz igru uloga, crteže ili jednostavne doprinose grupnom radu. Ove aktivnosti ne samo da podstiču kreativno razmišljanje, već i jačaju osjećaj zajedništva i prihvatanja.

Neverbalna komunikacija, koja je često ključna za učenike sa specifičnim komunikacijskim poteškoćama, razvija se kroz zadatke pantomime, gdje učenici koriste govor tijela i izraze lica kako bi prikazali emocije likova. Kroz ovakve aktivnosti, učenici uče kako da prepoznaju i izraze emocije na različite načine, što doprinosi inkluzivnijoj učionici.

Učenici sa posebnim obrazovnim potrebama mogu posebno imati koristi od aktivnosti koje uključuju saradnju i rješavanje sukoba. Kroz grupne zadatke, kao što su izrada murala ili

zajedničko osmišljavanje završetka priče, učenici se uče kako da aktivno slušaju, sarađuju i uvažavaju tuđe ideje, što doprinosi njihovoj socijalnoj integraciji. Diskusije o situacijama iz priča, poput odnosa između Bobilja i mještana ili junaka iz *Džempera* i njegove porodice, pružaju priliku za simulacije rješavanja sukoba, gdje učenici stiču vještine pregovaranja, kompromisa i otvorenog dijaloga.

Ovakav pristup inkluzivnoj nastavi, koji integriše književne tekstove i pažljivo osmišljene aktivnosti, doprinosi ne samo obrazovnom razvoju svih učenika, već i njihovom emocionalnom i socijalnom sazrijevanju. Učenici sa posebnim obrazovnim potrebama kroz ovakav način rada dobijaju priliku da aktivno učestvuju, razvijaju svoje potencijale i budu ravnopravni članovi školske zajednice, što doprinosi stvaranju inkluzivnog i podržavajućeg obrazovnog okruženja.

Interpersonalne vještine su veoma važne u kontekstu obrazovanja, budući da se mlade generacije suočavaju s izazovima sveprisutne digitalizacije. Učitelji i nastavnici imaju ključnu ulogu u podsticanju razvoja ovih vještina među učenicima. U doba kada su ekrani postali neizostavni dijelovi svakodnevice, nužno je obrazovanje usmjeriti prema razvijanju vještina koje će djeci i mladima omogućiti uspjeh u modernom, tehnološki vođenom društvu (Pavlović Šijanović, 2023).

Jedan od ključnih koncepata u razumijevanju i podsticanju razvoja interpersonalnih vještina u obrazovanju jeste Gardnerova teorija višestrukih inteligencija. Prema Gardnerovom modelu, koji je detaljno predstavljen u radu Slavića (2010), postoje osam relativno nezavisnih tipova inteligencija: lingvistička, logičko-matematička, prostorna, muzička, tjelesno-kinestetička, intrapersonalna, interpersonalna i naturalistička. Svaka od ovih inteligencija doprinosi razvoju specifičnih sposobnosti učenika, omogućavajući učiteljima da individualizuju nastavne metode i pristupe. Interpersonalna inteligencija, prema ovom modelu, odnosi se na sposobnost razumijevanja drugih ljudi, prepoznavanja njihovih emocija, motiva i potreba. Učenici s razvijenom interpersonalnom inteligencijom pokazuju visok stepen empatije i vještine saradnje, što je ključno za uspješnu grupnu dinamiku i timski rad u obrazovnom okruženju. Na primjer, ovi učenici lako prepoznaju raspoloženje svojih vršnjaka, prilagođavaju svoje ponašanje grupnim potrebama i aktivno doprinose zajedničkim zadacima.

S druge strane, intrapersonalna inteligencija podrazumijeva sposobnost introspekcije i dubljeg razumijevanja vlastitih emocija, misli i motivacije. U obrazovnom kontekstu, učenici s razvijenom intrapersonalnom inteligencijom pokazuju veću samosvijest i sposobnost donošenja informisanih odluka, kao i postavljanja ličnih ciljeva. Prema Slaviću (2010), prilagođavanje

nastavnih strategija koje podstiču introspektivne procese, poput vođenja dnevnika, refleksivnih zadataka i individualnih projekata, može značajno unaprijediti razvoj ove vrste inteligencije.

Implementacija Gardnerovih principa posebno je važna u radu s djecom s posebnim obrazovnim potrebama. Ova djeca često zahtijevaju prilagođene nastavne pristupe kako bi se njihov potencijal u potpunosti realizovao. Grupne aktivnosti, poput diskusija i zajedničkih projekata, mogu pomoći u razvijanju interpersonalnih vještina, dok aktivnosti poput pisanja ličnih refleksija i kreativnih zadataka omogućavaju razvoj intrapersonalnih vještina. Kako Slavić (2010) ističe, primjena Gardnerove teorije u nastavi ne samo da obogaćuje obrazovni proces, već i doprinosi stvaranju samopouzdanih, empatičnih i socijalno kompetentnih pojedinaca. Integracijom Gardnerove teorije višestrukih inteligencija u obrazovne programe, učitelji i nastavnici mogu oblikovati sveobuhvatan i inkluzivan pristup učenju. Ovaj pristup pomaže učenicima da razviju širok spektar vještina neophodnih za uspješno snalaženje u savremenom društvenom i tehnološkom okruženju.

Pažljivo odabranim književno-umjetničkim tekstovima moguće je uticati na razvoj značajnih interpersonalnih osobina učenika.

1.5. Primjeri književno-umjetničkih tekstova i načini reagovanja učenika

Književnost kao nastavni predmet obuhvata umjetnički (književnoumjetnički) i naučni (književnonaučni) sadržaj. Književno - umjetnički sadržaj čine književna djela iz nacionalne i svjetske književnosti, a naučni sadržaj se preuzima iz teorije književnosti, istorije književnosti i metodologije. Međusobni odnosi književnoumjetničkog i književnonaučnog sadržaja određuju se prema pedagoško-psihološkim kriterijima koji se dijele na doživljajno-spoznajne (kognitivne) mogućnosti učenika odnosno učenika, obrazovni nivo, i na odrednice školskog sistema (Rosandić, 2005).

Haas (2013) navodi sedam vještina (kompetencija) koje razvijaju književno - umjetnička djela kod učenika. To su vještine koje su neophodne za čitanje, za sam proces čitanja, za čitanje s razumijevanjem, odnosno dubinsko čitanje i razvoj koncentracije. U tom pogledu navodu sljedeće kompetencije:

- Prva je vještina stupanja u kontakt s tekstom na emocionalno - afektivnom ili kognitivnom nivou.

- Druga je kompetencija emotivnosti – podrazumijeva osjećanja vezana za čitanje, sposobnost uživanja u napetosti radnje, sposobnosti uživljavanja s likovima i povezivanja s izmišljenom radnjom.
- Sljedeća je kreativna vještina – sposobnost da se na tekstove odgovori aktivno i produktivno, što znači da se tekst mijenja, dopunjava, proširuje i slično. Drugim riječima, vještina učenika da bude glumac i dizajner, u tekst unosi razigranost i doživljava sebe kao stvaraoca.
- Četvrta vještina je zauzimanje stava prema temi i vrsti teksta. Čitanje doživjeti kao izlaz i priliku za distanciranje od svakodnevnih i poznatih stvari, ali i osjećaja; čitanje kao sredstvo informisanja, pomoć pri rješavanju problema i čitanje iz interesa.
- Sljedeća vještina koju nastava književnosti razvija je vještina projekcije, u smislu sposobnosti prenošenja književnih tekstova u stvarne situacije i iskustva. Osim sposobnosti da se pročitano reflektuje na stvarno, vještina projekcije obuhvata i sposobnost da se razmišlja i van okvira vlastite stvarnosti, razvija i omogućuje vidljivost i diskutabilnost na fantastičnom nivou.
- Šesta vještina je estetska vještina - sposobnost da se tekst vidi kao pjesnička struktura, da se analizira oblik teksta te se poveže s onim što on poručuje i koja mu je funkcija.
- Posljednja vještina je kritičnos - ona znači preispitivati sadržaj i poruku teksta s ideološkog, političkog, društvenog ili etičkog stajališta te sposobnost da se estetski vrednuje oblik teksta (Haas, 2013).

Čitanjem književnih djela učenici obogaćuju svoj rječnik, razvijaju čitalačke navike i kulturu čitanja, promišljaju o svijetu i sebi te razmjenjuju stavove i mišljenje o pročitanoj.

Dosadašnja istraživanja ukazuju na snažnu povezanost između čitanja fikcije i razvijanja empatije. Argo i saradnici (2008) ističu da fikcija povećava senzibilitet za uživljavanje, dok Bal i Veltkamp (2018) opisuju ulogu emocionalnog prenosa tokom čitanja. Prema njihovim nalazima, čitaoci se emocionalno povezuju s pričama kada im one djeluju stvarno i realistično. Ovo emocionalno povezivanje omogućava čitaocima da saosjećaju s likovima, što dodatno podstiče razvoj empatije.

Književna djela s kojima bi se učenici trebali upoznati tokom školovanja predviđena su nastavnim programom, a propisana su u obliku, kako obavezne tako i izborne lektire.

U petom razredu osnovne škole, učenici su u fazi formiranja svoje ličnosti i intrapersonalnih vještina koje uključuju samosvijest, samopouzdanje, sposobnost refleksije i emocionalne otpornosti. Književni tekstovi, kao što su priče i bajke, pomažu djeci da se susretnu s različitim

unutrašnjim izazovima kroz likove i njihove životne situacije. Kroz rad na ovim tekstovima, učenici dobijaju priliku da analiziraju unutrašnje dileme i emocionalne reakcije, što vodi ka boljem razumijevanju sopstvenih osjećanja i potreba.

Neki od tih tekstova su “Priče iz davnina” koje pružaju uvid u unutrašnje konflikte junaka, moralne izbore i suočavanje sa strahovima. Učenici kroz ove priče istražuju lične vrijednosti i principijalnost, analizirajući kako se likovi suočavaju s dilemama koje zahtijevaju od njih da prepoznaju i preispitaju svoja vjerovanja. Kroz likove koji prolaze kroz iskušenja, učenici razvijaju sposobnost refleksije i uče da prepoznaju svoje unutrašnje snage i slabosti.

U priči “Cvrčak traži sunce” cvrčak predstavlja lik koji uprkos izazovima i neuspjesima nastavlja da traga za svojim “suncem”, što simbolizuje nadu i unutrašnju motivaciju. Priča pomaže učenicima da shvate važnost postavljanja ciljeva i istrajnosti čak i kada se suočavaju sa preprekama. Razmišljajući o cvrčkovoj upornosti, učenici mogu razviti osjećaj sopstvene vrijednosti i važnost neodustajanja.

1.6. Podsticanje razvoja intrarpersonalnih vještina pomoću književno-umjetničkih tekstova

Imajući u vidu da stavovi nijesu urođeni, nego se oblikuju tokom razvoja pojedinca, na njihovo formiranje možemo uticati porukama književno-umjetničkih tekstova. Tekst je segmenet nastave književnosti, kojim se oblikuju učenički stavovi i vrijednosti vezani za inovativnost, poduzetnost, kreativnost, istrajnost i samostalnost. Čitanka kao temeljni udžbenik književnosti i „svojevrna antologija književnoumjetničkih tekstova različite tematske i vrstovne usmjerenosti“ (Rosandić, 2005: 161) pruža mnogo podsticaja za razvoj pozitivnih stavova i vrijednosti.

Kroz nastavu književnosti učenik stiče književnoteorijska znanja i razvija umijeće interpretacije teksta. Percepcijom književnih djela učenici razvijaju emocionalnost i imaginaciju, estetska osjećanja, bogate sliku svijeta, produbljuju saznanje o sebi i drugim ljudima, stvaraju čitalačke navike i oblikuju estetski ukus. Književnost izražava opštjeljudske poruke i ideje, pa je za učenike upoznavanje sa svjetskom i nacionalnom književnošću izvor znanja, iskustva i vrijednosti (<https://wapi.gov.me>).

Empirijska istraživanja ukazuju da književni tekstovi ne samo da podstiču introspektivno razmišljanje, već i doprinose razvoju emocionalne inteligencije. Vladimir Takšić i saradnici (2014) naglašavaju značaj emocionalne razvijenosti za cjelokupan razvoj pojedinca. Prema njihovim nalazima, razvoj emocionalne inteligencije u porodičnom i obrazovnom okruženju može značajno smanjiti poteškoće u ponašanju i povećati emocionalnu stabilnost.

Rad s književnim tekstovima omogućava učenicima da se povežu s unutrašnjim izazovima i razviju osjećaj za samorefleksiju i emocionalnu otpornost. Nastavnik kroz vođene diskusije i refleksivne aktivnosti pruža podršku učenicima u istraživanju njihovih ličnih vrijednosti, motivacija i unutrašnjih snaga. Takođe, u savremenoj nastavi maternjeg jezika, korišćenje različitih medija, kao što su pozorište, film, radio i televizija, može se značajno doprinjeti razvoju intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika. Ovi oblici umjetničkog izražavanja omogućavaju učenicima da se suoče s različitim temama, emocijama i životnim situacijama, podstičući time dublje razumijevanje sebe i drugih.

Srećom, knjiga čitaocima nudi nešto što im nijedan medij ne može ponuditi, a to je doživljaj i saznavanje jednog virtuelnog svijeta na unikatni i neponovljiv način zahvaljujući maštarskim sposobnostima svakog pojedinog recipijenta i, naravno, sve to posredstvom štampane, poetski kodirane riječi čija je osnovna funkcija estetska – ljepota same jezičke poruke. Dakle, mladi čitalac jedino u kontaktu sa knjigom može osjetiti i prepoznati da je njegov svijet literarnih junaka i njihovih doživljaja sasvim drugačiji od svih ostalih – od onih koje grade mase čitalaca (Vučković, 2012 :195).

Nakon gledanja pozorišne predstave ili filma, učitelj može organizovati grupnu diskusiju o temama, likovima i porukama djela. Ovaj oblik razgovora omogućava učenicima da izraze svoje stavove, slušaju druge i razvijaju svoje kritičko razmišljanje. Učitelj može postaviti i situacije iz filma ili pozorišne predstave i tražiti od učenika da igraju uloge likova. Ovo omogućava učenicima da dožive emocije likova i razumiju njihove motive, što pomaže u razvoju intrapersonalnih i interpersonalnih vještina.

Učenici mogu zajedno raditi i na kreiranju scenarija za kratki film ili predstavu. Ova aktivnost zahtijeva timski rad, komunikaciju i dogovor, što dodatno razvija njihove interpersonalne vještine.

1.7. Podsticanje razvoja interpersonalnih vještina pomoću književno- umjetničkih tekstova

Učenici, kao mladi pojedinci koji se još uvijek razvijaju i oblikuju svoje identitete, posebno su osjetljivi na dejstvo i uticaj ovih vještina. Razvoj interpersonalnih vještina tokom školovanja, ne samo da doprinosi boljem akademskom uspjehu, već i formira temelj za zdravu socijalnu interakciju u budućem profesionalnom i privatnom životu. Stoga, razumijevanje i unaprijeđenje ovih vještina unutar obrazovnog sistema predstavlja ključan korak u stvaranju kompetentnih i emocionalno inteligentnih članova društva.

Goleman (2014) čak naglašava da su emocionalne vještine jednako važne, ako ne i važnije, od tradicionalne kognitivne inteligencije (IQ) za uspjeh u životu. On identifikuje pet ključnih komponenti emocionalne inteligencije: samosvijest, samoregulacija, motivacija, empatija i socijalne vještine.

U četvrtom razredu, određeni književni tekstovi mogu poslužiti kao osnova za razvijanje vještina kao što su empatija, saosjećanje, odgovornost i upornost. U nastavku su istaknuti neki od tih tekstova, zajedno sa mogućnostima koje pružaju za učenje socijalnih i emocionalnih vještina.

Basna "Kornjača i zec" ima jasnu moralnu pouku o istrajnosti i važnosti promišljenog postupanja. Kroz priču o trci između kornjače i zeca, učenici uče o strpljenju, poštovanju drugih i upornosti. Kornjačin primjer može poslužiti kao inspiracija za razgovor o tome kako se kroz trud i dosljednost može postići uspjeh, bez obzira na brzinu ili početne prednosti.

Bajka "O ribaru i ribici" pruža odličnu osnovu za diskusiju o vrijednostima kao što su skromnost i zadovoljstvo onim što imamo. Kroz odnos između ribara i njegove žene, učenici mogu uočiti kako pohlepa i nezadovoljstvo mogu dovesti do gubitka svega što su imali. Diskusija o likovima omogućava učenicima da analiziraju ponašanja koja mogu negativno uticati na odnose s drugima i da razmisle o važnosti zahvalnosti i uzajamnog poštovanja.

„Čardak ni na nebu ni na zemlji”, narodna bajka, bogata simbolikom, nudi mogućnosti za razumijevanje hrabrosti, istrajnosti i timskog rada. Priča o čardaku i iskušenjima koja junaci prolaze može podstaći učenike na razmišljanje o tome kako savladavanje prepreka zahtijeva saradnju i međusobnu podršku. Nastavnici mogu podstaći učenike na razmjenu mišljenja o tome kako se različite sposobnosti članova grupe međusobno dopunjuju u ostvarivanju zajedničkog cilja.

„Doživljaji mačka Toše” pružaju priliku za razgovor o prijateljstvu, snalažljivosti i odgovornosti. Mačak Toša, kroz svoje avanture, suočava se s različitim situacijama koje zahtijevaju promišljene odluke i saradnju s drugim likovima. Ove priče omogućavaju učenicima da diskutuju o važnosti prijateljskih odnosa, pomoći drugima i poštovanju različitih perspektiva.

Kada govorimo o empatiji, smatra se da je ona ključna društvena vještina koja se definiše kao sposobnost razumijevanja i predviđanja kako druga osoba doživljava određenu situaciju. Milivojević (2010) opisuje je kao proces stvaranja pretpostavke o emocionalnom stanju i percepciji druge osobe u specifičnom kontekstu. Empatija omogućava učenicima da razumiju i saosjećaju s osjećanjima drugih, čime se jačaju međuljudski odnosi i stvara podržavajuće okruženje.

Čitanje ima uticaj na samopoštovanje djeteta, te jačanje empatije. Za djecu mlađih uzrasta, važno je podsticati empatiju jer su u egocentričnoj fazi razvoja te nijesu u stanju razlikovati svoju perspektivu od perspektive druge djece. Bajke imaju utjecaj na razvoj ličnosti kod djece, a isto tako im pomažu da spoznaju emocije i lakše se nose s njima i problemima. Ako je dijete bilo izloženo stresu tokom dana, slušanje bajke ili priče omogućava mu opuštanje i prepuštanje u svijet fantazije (Debeljak, 2021).

Socijalne vještine uključuju način interakcije s drugima, saradnju i sposobnost odupiranja socijalnom pritisku. Ove vještine treba stalno razvijati u školskom okruženju, budući da su ljudi od rođenja stalno u interakciji u različitim grupama kao što su radne grupe, prijateljstva, partnerstva i porodica.

U nastavi jezika, važno je promovisati saradničko učenje, kao što je rad u parovima ili grupama. Učenici treba da budu organizovani u grupe kako bi razvijali socijalne vještine kroz saradnju. Nastavnik ne bi trebalo samo da formira grupe, već i da ih nauči kako efikasno raditi zajedno, tako da svaki član ima jasno definisanu ulogu i odgovornost, što doprinosi osjećaju korisnosti i odgovornosti. Pri formiranju grupa treba uzeti u obzir njihovu heterogenost, jednakost u mogućnostima uspjeha, raznolike zadatke unutar grupe, dovoljno vremena za izvršenje zadatka i pristup informacijama. Ove vještine omogućavaju učenicima da se lakše uključe u timski rad u budućnosti, kako u profesionalnom okruženju, tako i u svakodnevnim međuljudskim odnosima.

Književni tekstovi mogu služiti kao alat za učenje socijalnih vještina. Na primjer, tekstovi koji se bave temom sukoba mogu biti korisni za raspravu i učenje o ovoj čestoj pojavi. Učenici treba da razviju svijest o sopstvenoj vrijednosti kao i o vrijednosti drugih, i da ne budu prisiljeni da se prilagođavaju samo da bi bili saglasni sa drugima. Grupa u kojoj učenici rade u učionici, kao i u svakodnevnom životu, utiče na pojedinca, ali se i sama grupa mijenja zahvaljujući doprinosu svakog člana.

Socijalne vještine se dodatno razvijaju vježbama aktivnog slušanja, omogućavajući učenicima da izraze svoje emocije, potrebe i iskustva. Često učenici ne znaju kako pravilno slušati, što otežava pružanje pomoći drugima.

Prema Chabot i Chabot (2009), važno je dozvoliti drugima da najprije izraze svoja osjećanja prije nego što im se ponudi pomoć. Takođe, naglašavaju potrebu da se usmjerimo na pronalaženje rješenja, umjesto da nudimo gotova rješenja i vrednujemo postupke drugih.

1.8. Uloga učitelja u podsticanju razvoja zdravih modela emocionalnog reagovanja učenika

Želimo li učenicima prenijeti ljubav i važnost čitanja, želimo li da učenici ne interpretiraju gotove misli, već da stvaraju vlastite, zasigurno će nastava književnosti u školi tome uveliko doprinijeti.

Nastava književnosti trebalo bi da bude usmjerena na pojedinca, njegov lični doživljaj i osjećanja. Takva nastava ne bi trebalo da bude usmjerena na memorisanje činjenica ili detalja iz pročitanoog teksta, već na pružanje mogućnosti učenicima da slobodno interpretiraju, stvaraju i djeluju u odnosu na tekst. Učenicima treba omogućiti da zaborave određene elemente, ali da istovremeno razviju vlastiti pristup tekstu – da ga oblikuju, preoblikuju, ožive i osjete na način koji im najviše odgovara. Metode rada treba prilagoditi individualnim potrebama i preferencijama učenika, pružajući im osjećaj sigurnosti i slobode za kreativno izražavanje. Takvim pristupom, koji promovise aktivno i personalizovano čitanje, povećava se vjerovatnoća da učenici razviju ljubav prema čitanju i književnosti.

Uprkos značaju književnosti u obrazovanju, čini se da učenici nerado pristupaju čitanju književnih djela. Lektire im često djeluju nezanimljivo, što ukazuje na potrebu za razvojem čitateljskih sposobnosti. Ove sposobnosti mogu se uspješno unaprijediti kroz primjenu odgovarajućih metodičkih pristupa književno-umjetničkim djelima. Takvi pristupi trebaju biti prilagođeni kognitivnom razvoju učenika i usmjereni na njihovo aktivno uključivanje i samostalnu djelatnost, čime se podstiče interesovanje za književnost i razvija ljubav prema čitanju (Lučić-Mumlek, 2002).

Zbog toga je važno da današnji učitelji učenicima nude raznovrsne književne tekstove, i da znaju odabrati savremene metode i pristupe kod obrade istih, kako bi podstaknuli učenike na čitanje.

Učitelji i nastavnici imaju priliku podsticati razvoj interpersonalnih i intrapersonalnih vještina. Sprovođenje zajedničkih aktivnosti, zadataka ili projekata, osigurava razvoj komunikacijskih, saradničkih i organizacijskih vještina.

Pozitivno i podržavajuće okruženje predstavlja motivaciju za učenje. Svaki je učenik jedinstven, a prilagođavanje individualnim potrebama učenika podstiče individualni razvoj mekih vještina čime se stvara inkluzivno okruženje u kojem se svaki učenik osjeća podržano i uvaženo. Učitelji i nastavnici koji podstiču međusobno poštovanje, empatiju, saradnju i otvorenost pridonose razvoju temeljnih mekih vještina. Ove vještine pospješuju razvoj

emocionalne inteligencije učenika i doprinose uspješnim međuljudskim odnosima (Pavlović Šijanović, 2023).

U školama, kroz razgovor o pročitanom, moguće je podstaknuti učenike na moralno djelovanje i razlikovanje dobra od zla te prihvatljivog od neprihvatljivog ponašanja. Navedeni se podsticaji produbljuju obradom književno-umjetničkih tekstova u više nastavnih časova kako bi učenik u vremenskom razmaku produbio svoje razmišljanje i razvijao interpersonalne i intrapersonalne vještine.

Razvoj emocionalne inteligencije i ljubavi prema čitanju kod učenika predstavlja ključan zadatak obrazovanja, naročito u okviru nastave književnosti, koja ima potencijal da oživi svijet emocija, ideja i vrijednosti. Nastava književnosti može biti prostor gde učenici razvijaju zdrav emocionalni odnos prema tekstu, prepoznaju i izražavaju svoje emocije, kao i prostor gdje uče da razmišljaju kritički i nezavisno. Učitelji imaju izuzetno važnu ulogu u podsticanju ovih vještina i osjećanja, čime pospješuju ne samo intelektualni, već i emocionalni i socijalni razvoj učenika.

Nastava književnosti treba da njeguje emotivni i lični pristup književnim djelima. Umjesto insistiranja na memorisanju činjenica o djelu, akcenat bi trebalo staviti na to kako učenik doživljava i tumači tekst. Ovakav pristup omogućava učenicima da postanu aktivni čitaoci koji kroz tekst izražavaju vlastite misli, osjećanja i kreativne ideje. Učenik ne treba samo da reprodukuje već poznate misli, već se od njega očekuje da oblikuje i interpretira djelo u skladu sa svojim razumijevanjem i iskustvima.

Prema Jerković i Zotović (2017), kognitivni razvoj djeteta utiče na način na koji ono doživljava i razumije književni tekst, te je važno da učitelj koristi prilagođene metodičke pristupe kako bi podstakao djecu na analizu i emotivni doživljaj pročitanog. Takav pristup može razviti ljubav prema književnosti i čitanju jer djeca dobijaju priliku da kroz tekstove upoznaju sebe, svoje emocije i svijet oko sebe.

Podržavajuća atmosfera u učionici u kojoj se djeca osjećaju prihvaćeno i vrednovano ključna je za njihovu spremnost da slobodno izraze svoja osjećanja i misli. Prema Tadićevoj (2015), kada djeca osjećaju da su njihovi emotivni odgovori prihvaćeni, lakše razvijaju emocionalnu stabilnost. Učitelji mogu doprinjeti ovom procesu tako što će pažljivo slušati učenike, pokazivati empatiju, i omogućiti im da slobodno izraze svoje emocije bez straha od osude. Na taj način, učionica postaje prostor gde su svi doživljaji validni, što dodatno podstiče učenike na interakciju sa književnim djelima.

Razvijanje pozitivnog odnosa prema književnim tekstovima uključuje davanje slobode djeci da tekst interpretiraju na svoj način, pa čak i da zaborave neke njegove djelove, ali da sa

sobom ponesu emotivno i intelektualno iskustvo koje im je bilo najvažnije. Takvo iskustvo vodi ka dubljem, ličnom angažmanu, a učionica postaje mjesto gdje učenici razvijaju emocionalnu i intelektualnu slobodu i sigurnost.

Emocionalna pismenost, odnosno sposobnost prepoznavanja, razumijevanja i izražavanja emocija, važna je za emocionalni razvoj učenika. Vizek Vidović i saradnici (2014) ističu da učitelji mogu podsticati emocionalnu pismenost kroz književnost tako što će voditi diskusije o emocijama likova i njihovim reakcijama. Na taj način, djeca uče da prepoznaju različite emocije kod sebe i kod drugih, kao i da bolje razumiju međuljudske odnose. Književna djela bogata emotivnim sadržajem predstavljaju savršen alat za razvijanje empatije i dubljeg razumijevanja sebe i drugih.

Aktivnosti poput analize likova, razgovora o motivima njihovih postupaka i izražavanja mišljenja o događajima u priči omogućavaju djeci da se emotivno angažuju, identifikuju sa likovima i razumiju razne perspektive i emotivne dileme. Na taj način, književnost postaje kanal za razvoj emocionalne pismenosti, što može doprinjeti kvalitetnijim međuljudskim odnosima i razumijevanju u svakodnevnom životu.

Učitelji igraju ključnu ulogu u podsticanju emocionalne stabilnosti kod učenika, između ostalog i kroz pomoć u razvijanju tehnika emocionalne regulacije. Prema Vizek Vidović i saradnicima (2014), učitelji mogu pružiti različite strategije za regulaciju emocija, poput tehnika smirivanja, relaksacije i dubokog disanja, koje djeci pomažu da se suoče sa izazovnim emocijama tokom čitanja i tumačenja tekstova. Ove vještine su značajne ne samo za čitanje i književnost, već i za sve aspekte života, jer djeca razvijaju sposobnost kontrolisanja i prilagođavanja svojih emotivnih reakcija.

Razvoj emocionalne pismenosti zahtijeva postavljanje jasnih granica i pravila u učionici. Učitelji koji postavljaju jasne granice, ali istovremeno pružaju toplinu i podršku, pomažu učenicima da razviju osjećaj odgovornosti i samodiscipline, ključne komponente emocionalne zrelosti (Jerković i Zotović, 2017). Kada učenici osjećaju da postoji određen okvir u kojem se mogu izraziti, osjećaju se sigurnije i spremniji su da podijele svoja osjećanja i misli o pročitanoj.

Kroz razgovore o pročitanim djelima i zajedničko analiziranje emocija i motiva likova, učenici razvijaju interpersonalne i intrapersonalne vještine. Na ovaj način, književnost postaje platforma za podsticanje mekih vještina koje pospješuju emocionalnu inteligenciju i empatiju. Kako navodi Bašić (2021), kroz interakciju sa različitim likovima i pričama, učenici razvijaju osjećaj identifikacije sa emocijama i dilemama likova, što im omogućava da bolje razumiju svoje i emocije drugih.

Učitelji koji podstiču ovakve diskusije i zadatke, kao što su zajednički projekti ili analiza tekstova, omogućavaju učenicima da razvijaju timski duh, komunikacijske vještine i osjećaj saradnje. To im omogućava da osjete sigurnost, slobodu i samopouzdanje u izražavanju svojih misli i osjećanja, što je presudno za razvoj emocionalne stabilnosti.

Uloga učitelja u podsticanju razvoja zdravih modela emocionalnog reagovanja i ljubavi prema čitanju kod učenika od ključnog je značaja za njihov emocionalni i intelektualni razvoj. Kroz primjereno emocionalno ponašanje, podsticanje emocionalne pismenosti, pružanje podrške i kreiranje sigurnog okruženja, učitelji mogu uticati na razvoj emocionalne zrelosti i stabilnosti kod učenika. Podsticanjem ljubavi prema književnosti kroz individualni pristup svakom učeniku, otvara se prostor gde učenici mogu da istražuju svoje emocije, razvijaju empatiju i postanu svjesniji socijalne dinamike i raznolikosti.

Integracija ovih pristupa u svakodnevnoj obrazovnoj praksi doprinosi ne samo emocionalnom razvoju učenika, već i njihovoj sposobnosti za uspješan život i produktivne međuljudske odnose. Razvijajući ljubav prema čitanju i podstičući emocionalnu stabilnost kroz književnost, učitelji omogućavaju učenicima da steknu vrijedne vještine koje će im koristiti u svim aspektima života.

II METODOLOŠKI PRISTUP

2.1. Problem i predmet istraživanja

Problem ovog istraživanja odnosi se na nedovoljnu posvećenost razvoju interpersonalnih i intrapersonalnih vještina kod učenika II ciklusa osnovne škole putem čitanja književno-umjetničkih tekstova. Iako književno-umjetnički tekstovi predstavljaju značajan pedagoški resurs, njihov potencijal za emocionalni i socijalni razvoj učenika često ostaje nedovoljno iskorišćen. U nastavi književnosti fokus se pretežno zadržava na tehničkoj interpretaciji teksta i analiziranju književnih elemenata, dok se mogućnosti za razvoj emocionalne inteligencije, empatije, samosvijesti i socijalnih interakcija ne istražuju u dovoljnoj mjeri.

Predmet istraživanja usmjeren je na sagledavanje mišljenja učitelja/ca o uticaju književnoumjetničkih tekstova na razvoj interpersonalnih i intrapersonalnih vještina učenika II ciklusa osnovne škole. Konkretno, istraživanje ispituje:

- Na koji način književno-umjetnički tekstovi utiču na emocionalno reagovanje učenika.
- Da li učitelji/ce prepoznaju književne tekstove kao alat za razvoj emocionalne inteligencije kod učenika.
- Koliko učitelji/ce smatraju da književno-umjetnički tekstovi podstiču razvoj socijalnih i emocionalnih kompetencija, kao što su empatija, samosvijest i saradnja.

Poseban fokus stavljen je na emocionalne reakcije učenika tokom interpretacije književnih tekstova i njihov uticaj na razvijanje interpersonalnih i intrapersonalnih vještina. Razumijevanje tih reakcija omogućava dublji uvid u to kako emocionalni doživljaj književnih djela može poslužiti kao osnova za jačanje emocionalne inteligencije učenika.

Cilj istraživanja je da se utvrdi da li učitelji/ce prepoznaju vrijednost književnoumjetničkih tekstova u razvoju ovih vještina i da se identifikuju konkretni pristupi koji omogućavaju učenicima da na konstruktivan način koriste književnost za svoj lični i socijalni razvoj. Osim toga, istraživanje nastoji da doprinese shvatanju uloge književnosti u savremenom obrazovanju, posebno u kontekstu unaprjeđenja emocionalnih i socijalnih aspekata razvoja učenika.

Postavljajući književnost u širi pedagoški okvir, ovo istraživanje se fokusira na analizu načina na koji interpretacija književnih djela utiče na ključne elemente emocionalne inteligencije, kao što su samosvijest, empatija i socijalne interakcije među učenicima. Na osnovu prikupljenih podataka, istraživanje nastoji da odgovori na pitanje: *u kojoj mjeri učitelji/ce prepoznaju i koriste potencijal književno-umjetničkih tekstova za razvoj interpersonalnih i intrapersonalnih vještina učenika?*

2.2. Cilj i zadaci istraživanja

Književno-umjetnički tekstovi zastupljeni u nastavnim planovima i programima značajno doprinose različitim oblicima emocionalnog reagovanja učenika. Njihova interpretacija i razumijevanje pružaju priliku za razvoj emocionalne inteligencije, jačanje intrapersonalnih i interpersonalnih vještina, kao i za unaprjeđenje empatije i socijalne interakcije. Uprkos tome, njihov puni potencijal često ostaje neiskorišćen, što nameće potrebu za dubljom analizom njihove uloge u obrazovanju.

Cilj ovog istraživanja je da se ispituju mišljenja učitelja/ca o značaju književnoumjetničkih tekstova za emocionalno reagovanje učenika II ciklusa osnovne škole. Poseban fokus stavljen je na razumijevanje uloge književnosti u razvoju intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika, kao i na prepoznavanje načina na koji različiti književnoumjetnički tekstovi podstiču emocionalni razvoj.

Na osnovu definisanog cilja, istraživanje ima sljedeće **istraživačke zadatke**:

1. Utvrditi mišljenja učitelja/ca o značaju književno-umjetničkih tekstova za razvoj intrapersonalnih vještina učenika.
2. Utvrditi mišljenja učitelja/ca o tome kako različiti književno-umjetnički tekstovi utiču na razvoj interpersonalnih vještina učenika.

2.3. Istraživačke hipoteze i pitanja

Na osnovu dosadašnjih istraživanja, jasno definisanog cilja i postavljenih zadataka istraživanja, formulisano je glavno naučno-istraživačko pitanje koje predstavlja polaznu osnovu za realizaciju ovog rada:

Glavno naučno-istraživačko pitanje:

Kakvo je mišljenje učitelja/ca o značaju književno-umjetničkih tekstova u razvoju intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika II ciklusa osnovne škole?

U skladu s glavnim istraživačkim pitanjem, postavljena je glavna hipoteza, kao i dvije pomoćne hipoteze, koje detaljnije razrađuju različite aspekte istraživačkog problema.

Glavna hipoteza:

H: Učitelji smatraju da književno-umjetnički tekstovi podstiču razvoj intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika.

Pomoćne hipoteze:

H1: *Prema mišljenju učitelja/ca, književno-umjetnički tekstovi imaju pozitivan uticaj na razvoj interpersonalnih vještina učenika, pružajući im priliku da razviju empatiju, komunikacione vještine i sposobnost saradnje u grupi.*

H2: *Učitelji/ce smatraju da književno-umjetnički tekstovi imaju značajan uticaj na razvoj intrapersonalnih vještina učenika, uključujući razvijanje samopouzdanja, samorefleksije, emocionalne inteligencije i samosvijesti.*

2.4. Definisanje i operacionalizacija varijabli

U ovom istraživanju definisane su dvije varijable: zavisna i nezavisna. Zavisnu varijablu predstavljaju emocionalno reagovanje učenika i razvoj intrapersonalnih vještina. Nezavisnu varijablu predstavljaju književno-umjetnički tekstovi.

2.5. Karakter i značaj istraživanja

Ovim istraživanjem očekujemo da dobijemo rezultate koji će doprinijeti unapređenju kvaliteta nastave crnogorskog, srpskog, bosanskog i hrvatskog jezika i književnosti u II ciklusu osnovne škole. Istraživanje ima značajan naučni i stručni doprinos, s obzirom na to da se u Crnoj Gori dosad nije sprovodilo slično istraživanje. Dobijeni rezultati mogu poslužiti kao smjernica za učitelje u pogledu obrade i dublje analize književno-umjetničkih tekstova koji podstiču razvoj intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika.

Naučni doprinos ogleda se u sljedećem:

Originalnost: U Crnoj Gori do sada nije sprovedeno istraživanje koje analizira percepcije nastavnika o emocionalnim reakcijama učenika na književno-umjetničke tekstove u kontekstu razvoja njihovih intrapersonalnih i interpersonalnih vještina. Ovo istraživanje popunjava tu prazninu pružajući uvid u stavove nastavnika i njihovo razumijevanje uticaja književno-umjetničkih tekstova na učenike.

Smjernice za praksu: Rezultati istraživanja mogu biti smjernica za učitelje u planiranju i izvođenju nastavnih aktivnosti koje koriste književno-umjetničke tekstove kao alat za razvoj emocionalne i socijalne inteligencije učenika.

Osim naučnog, istraživanje ima i značajan stručni doprinos:

Praktična primjena: Uvid u značaj emocionalnih reakcija učenika na književnoumjetničke tekstove može podstaći učitelje da razviju inovativne pristupe u nastavi jezika i književnosti, prilagođene potrebama emocionalnog razvoja učenika.

Zaključno, ovo istraživanje pruža značajan doprinos praktičnom razumijevanju uloge književno-umjetničkih tekstova u obrazovanju i može poslužiti kao osnova za unapređenje nastavne prakse u Crnoj Gori.

2.6. Populacija i uzorak istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja odabran je uzorak od približno 100 ispitanika iz populacije učitelja/ca koji predaju u osnovnim školama na teritoriji Crne Gore. Uzorak je namjeran (ciljani), što znači da su u istraživanje uključeni učitelji/ce iz škola koje su geografski dostupne istraživaču, kao i oni koji su izrazili spremnost i saglasnost da učestvuju u istraživanju.

2.7. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

U skladu sa karakterom istraživanja i postavljenim hipotezama, u ovom radu primijenjene su dvije glavne metode:

Deskriptivna metoda

Deskriptivna metoda se koristi u fazama prikupljanja, obrade i interpretacije podataka. Ova metoda omogućava sagledavanje mišljenja učitelja/ca o značaju književno-umjetničkih tekstova u razvoju intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika II ciklusa osnovne škole.

Metoda teorijske analize

Metoda teorijske analize koristi se u stvaranju teorijske osnove istraživanja, pri čemu se racionalno-deduktivnim pristupom analizira referentna literatura i dosadašnja istraživanja.

Cilj je rasvijetliti problem istraživanja i postaviti konceptualni okvir.

U istraživanju se koriste sljedeće tehnike i instrumenti za prikupljanje podataka:

Tehnika anketiranja

Instrument: Anketni upitnik za učitelje/ce, koncipiran sa pitanjima kombinovanog tipa (otvorenog i zatvorenog).

Struktura upitnika:

Prvi dio: Sociodemografski podaci ispitanika (škola, grad, radno iskustvo).

Drugi dio: Pitanja otvorenog tipa koja omogućavaju učiteljima/icama da izraze svoja mišljenja o definisanju emocionalnog reagovanja i značaju književno-umjetničkih tekstova u razvoju intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika. Odgovori na ova pitanja biće kvalitativno obrađeni kroz kategorizaciju prema ključnim svojstvima emocionalnog reagovanja.

Treći dio: Pitanja zatvorenog tipa, gdje ispitanici biraju jedan od ponuđenih odgovora. Ovi podaci će biti obrađeni statističkim metodama kako bi se utvrdilo koje književno-umjetničke tekstove učitelji/ce koriste za podsticanje emocionalnog i socijalnog razvoja učenika.

Tehnika intervjua

Instrument: Grupni intervju sa unaprijed utvrđenim pitanjima. Cilj intervjua je:

Saznati kako učitelji/ce doprinose emocionalnom razvoju učenika kroz književno-umjetničke tekstove.

Ispitati njihove stavove prema izboru književno-umjetničkih tekstova za nastavu u II ciklusu osnovne škole.

Obrada podataka: Podaci dobijeni intervjuom biće kvalitativno analizirani putem identifikacije tema i kategorija koje proizilaze iz odgovora ispitanika.

III INTEPRETACIJA I DISKUSIJA REZULTATA

3.1. Karakteristike uzorka istraživanja

U istraživanju je učestvovalo ukupno 100 ispitanika, od kojih su 99 učiteljice i 1 učitelj. Ispitanici dolaze iz osam osnovnih škola, a njihova distribucija prema školama i godinama radnog staža je sljedeća:

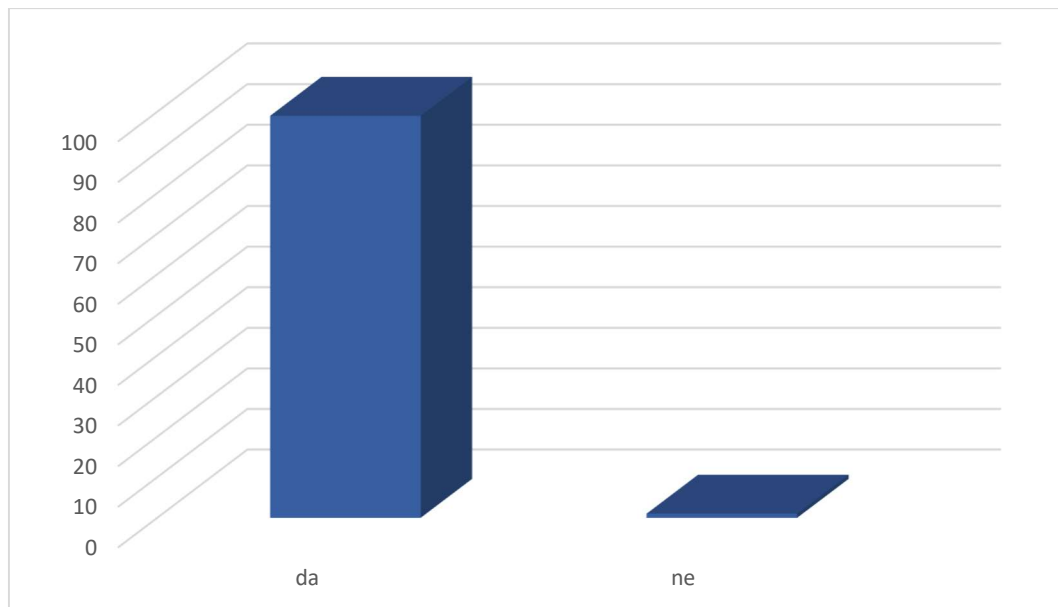
Škola	Ukupan broj učitelja/ica	Godine radnog staža			
		0-10	11-20	21-30	31-40
OŠ "Dr Dragiša Ivanović"	29	6	9	13	1
OŠ "Njegoš"	21	4	7	4	6
OŠ "Narodni heroj Savo Ilić"	13	5	4	3	1
OŠ "Jugoslavija"	6	2	2	1	1
OŠ "Ivo Vizin"	6	1	2	0	3
OŠ "Drago Milović"	18	6	3	5	4
OŠ "Nikola Đurković"	5	3	2	0	0
OŠ "Stefan Mitrov Ljubiša"	1	1	0	0	0
Ukupno	100	28	27	26	19

Tabela br. 2 Distribucija učesnika po školama i godinama radnog staža

Ukupna distribucija ispitanika prema godinama radnog staža pokazuje da najveći broj učesnika, njih 28, ima radni staž između 0 i 10 godina. Slijedi 27 učiteljica sa radnim stažom od 11 do 20 godina, 26 učiteljica sa stažom od 21 do 30 godina, dok najmanji broj ispitanika, njih 19, ima radni staž između 31 i 40 godina.

Analizom godina radnog staža može se primijetiti da najveći broj učiteljica pripada kategoriji od 0 do 10 godina radnog staža, što sugerise da su mlađi učitelji bili češće zastupljeni u uzorku. Ova distribucija može biti važna za interpretaciju rezultata, jer mlađi učitelji mogu imati drugačiji pristup i perspektive u odnosu na kolege s dužim stažom.

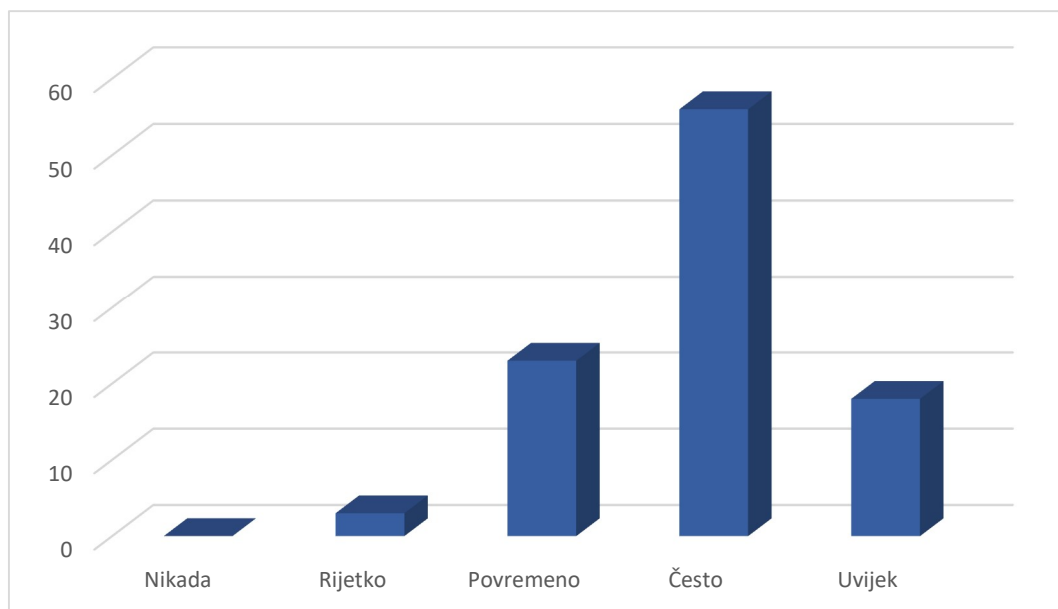
3.2. Rezultati dobijeni anketiranjem



Grafikon br.1 Mišljenje učitelja/ica o uticaju književno-umjetničkih tekstova

Rezultati ankete jasno pokazuju da većina ispitanika (99%) smatra da književno-umjetnički tekstovi imaju značajan uticaj na emocionalni razvoj učenika. Ovi podaci ukazuju na snažan konsenzus među učiteljima o vrijednosti književnosti kao obrazovnog sredstva za podsticanje emocionalne pismenosti. Prepoznavanje ovakvog potencijala književno-umjetničkih tekstova potvrđuje njihovu ulogu, ne samo u obogaćivanju obrazovnog procesa, već i u oblikovanju emocionalnih kapaciteta učenika, kao što su empatija, samosvijest i refleksija. S druge strane, zanemarljiv broj ispitanika (1%) smatra da književno-umjetnički tekstovi nemaju značajan uticaj na emocionalni razvoj učenika. Ovaj stav može ukazivati na individualne razlike u pedagoškom pristupu, iskustvima ili percepciji važnosti književnosti u učionici. Takođe, može odražavati i određene prepreke u praktičnoj implementaciji književnih tekstova u nastavi, poput ograničenog vremena, nedostatka resursa ili neadekvatne obuke nastavnika.

Emocionalne reakcije učenika tokom čitanja književno-umjetničkih tekstova odraz su njihove povezanosti s pričom i likovima. U tom kontekstu, pitali smo nastavnike koliko često uočavaju takve reakcije kako bismo razumjeli koliko književni tekstovi utiču na emocionalni razvoj učenika.

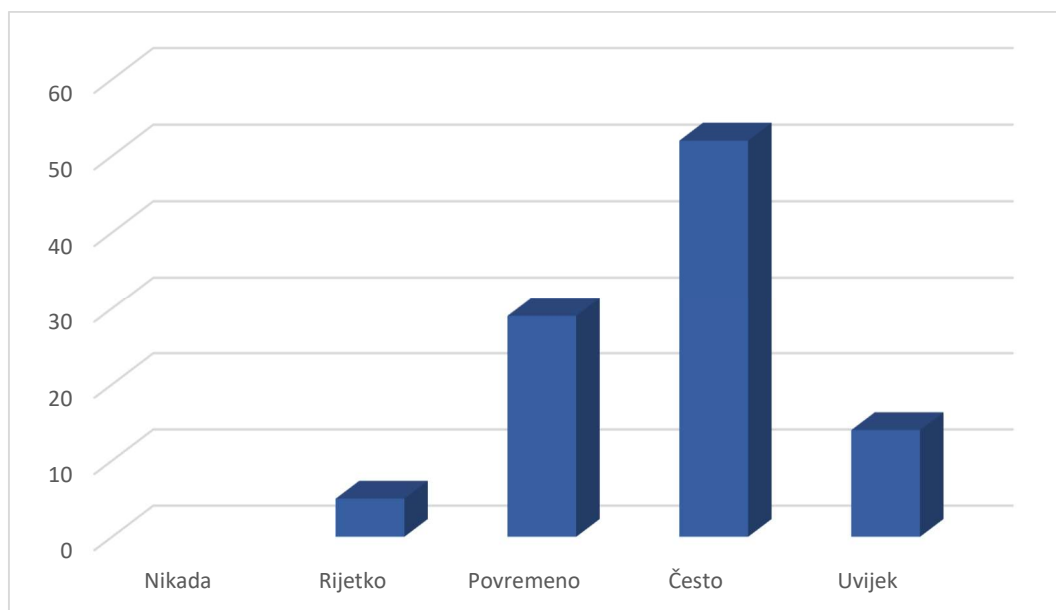


Grafikon br. 2 Učestalost ueničkog emotivnog reagovanja u nastavi književnosti

Ukupno 3% ispitanika opredijelili su se za odgovor da rijetko primjećuju emocionalne reakcije učenika tokom čitanja književnih tekstova, a 23% su se izjasnili i da ih primjećuju povremeno. Više od polovine (56%) ispitanika često primjećuju ueničko reagovanje, dok 18 % smatra da uvijek primjećuju emocionalne reakcije učenika tokom čitanja književno-umjetničkih tekstova.

Visok procenat nastavnika koji primjećuju emocionalne reakcije učenika potvrđuje da književni tekstovi igraju ključnu ulogu u emocionalnom razvoju. Međutim, manji procenat ispitanika koji ove reakcije primjećuju povremeno ili rijetko ukazuje na potrebu za unaprjeđenjem nastavnih metoda kako bi se svi učenici aktivnije uključili. Posebnu pažnju treba posvetiti odabiru tekstova koji izazivaju emocionalnu povezanost s pričom.

Osim što omogućavaju učenicima da prepoznaju emocije, književni tekstovi često podstiču razvoj empatije. Nastavnici su procijenili koliko često učenici pokazuju empatiju prema likovima u književnim djelima.



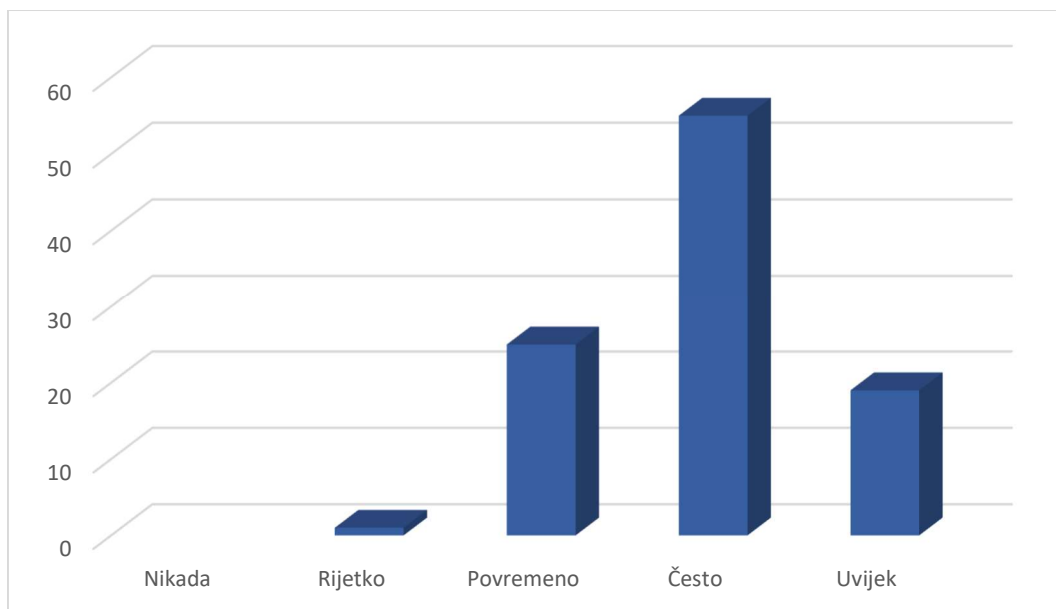
Grafikon br. 3 Učestalost ispoljavanja empatije učenika prema književnim likovima

Više od polovine ispitanika obuhvaćenih istraživačkim uzorkom, odnosno 52% smatraju da učenici često pokazuju empatiju prema likovima u književnim tekstovima. Manje od trećine (29%) smatraju da je pokazuju povremeno, 14% da empatiju pokazuju uvijek, a 5% da je pokazuju rijetko.

Rezultati pokazuju da književni tekstovi značajno doprinose razvoju empatije, što je ključna vještina u interpersonalnom razvoju učenika, čime je potvrđena sporedna hipoteza da *prema mišljenju učitelja/ca, književno-umjetnički tekstovi imaju pozitivan uticaj na razvoj interpersonalnih vještina učenika, pružajući im priliku da razviju empatiju, komunikacione vještine i sposobnost saradnje u grupi.*

Ipak, učenici koji rijetko pokazuju empatiju prema likovima mogu predstavljati izazov. Ovdje se otvara prostor za korišćenje dodatnih pedagoških metoda, kao što su kreativni zadaci ili vođene diskusije, kako bi se učenici podstakli da se dublje povežu s likovima.

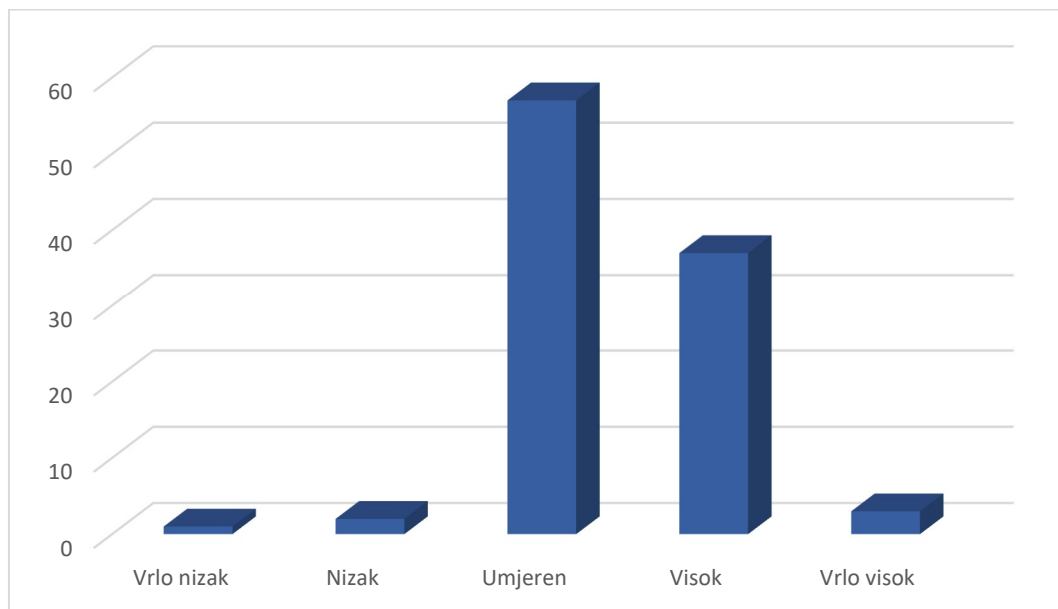
Grupne diskusije u nastavi književnosti omogućavaju učenicima ne samo da razmijene mišljenja već i da razvijaju empatiju i komunikacione vještine. Zanimalo nas je koliko često nastavnici koriste ovu metodu u radu s učenicima.



Grafikon br. 4 Primjena grupnih diskusija u razvoju interpersonalnih vještina uz književne tekstove

Od ukupnog broja ispitanika, 1% su se izjasnili da rijetko koriste grupne diskusije za razvoj interpersonalnih vještina (empatija, komunikacione vještine, sposobnost saradnje u grupi) učenika uz pomoć književnih tekstova. Nasuprot njima, 25% ih koriste povremeno, 55% često, a 19% uvijek. Činjenica da 74% ispitanika često ili uvijek koristi grupne diskusije je ohrabrujuća, jer potvrđuje da nastavnici prepoznaju njihov značaj za razvoj interpersonalnih vještina. Međutim, manji broj nastavnika koji ih koriste povremeno ili rijetko ukazuje na prepreke, kao što su vremenska ograničenja ili nedostatak resursa. Ovo ukazuje na potrebu za dodatnom edukacijom nastavnika i podrškom u organizaciji ovih aktivnosti.

Aktivno učešće učenika u diskusijama o književnim tekstovima važan je pokazatelj njihove angažovanosti. Ispitanici su dali svoje procjene o nivou angažovanosti učenika tokom ovih aktivnosti.

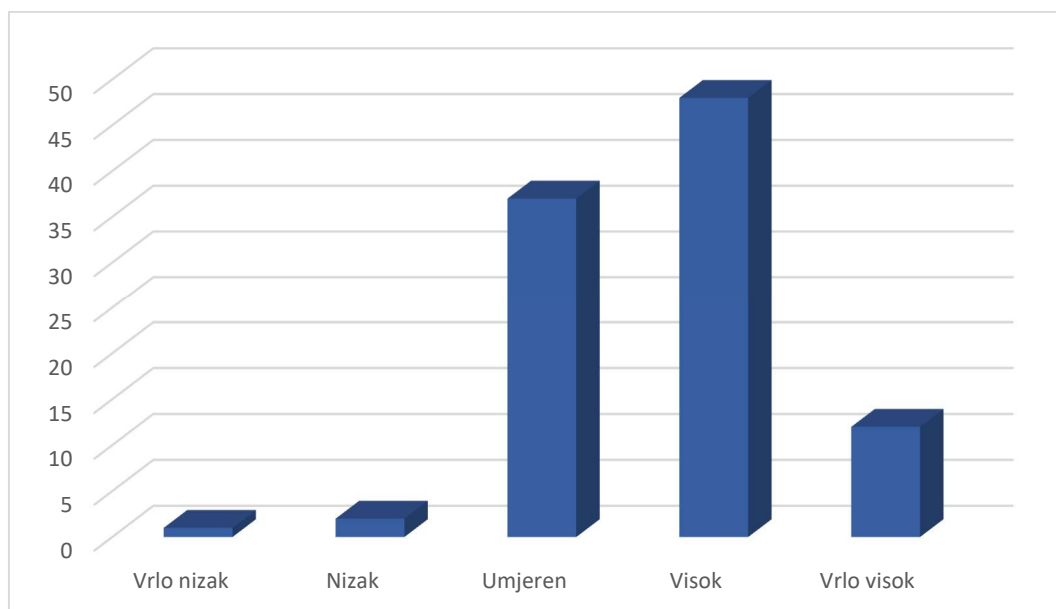


Grafikon br. 5 Nivo angažovanosti učenika tokom diskusije o književno-umjetničkim tekstovima

Nivo angažovanosti učenika tokom diskusija o književno-umjetničkim tekstovima, 1% ispitanika su ocijenili kao vrlo nizak, 2% kao nizak, 57% da je umjeren, 37% da je visok, a da je vrlo visok mišljenja su 3% ispitanika.

Učenici su uglavnom angažovani tokom diskusija, što ukazuje na to da književni tekstovi uspješno motivišu učenike. Ipak, činjenica da samo 3% nastavnika ocjenjuje angažovanost učenika kao vrlo visoku sugerise da se diskusije mogu dodatno unaprijediti, možda kroz inkluzivnije metode, kao što su dramatizacija ili korišćenje multimedijalnih sadržaja koji bi dodatno podstakli interesovanje učenika.

Književni tekstovi mogu biti ključni za izgradnju samopouzdanja učenika, posebno kada sadrže primjere inspirativnih priča ili junaka. Nastavnici su procijenili koliko književno-umjetnički tekstovi doprinose razvoju ovog aspekta ličnosti učenika.

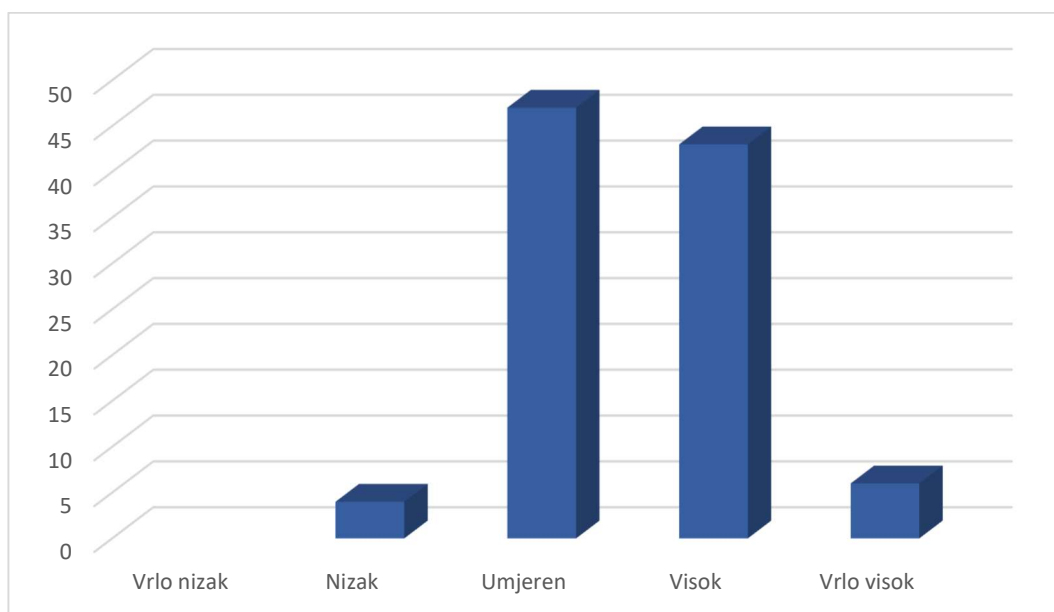


Grafikon br. 6 Uticaj književno-umjetničkih tekstova na razvoj samopouzdanja učenika

Uticaj književno-umjetničkih tekstova na razvoj samopouzdanja učenika, ispitanici su ocijenili na sljedeći način: vrlo nizak 1% ispitanika, nizak 2%, umjeren 37%, visok 48%, vrlo visok 12%.

Uticaj književnih tekstova na samopouzdanje učenika je uglavnom pozitivan. Rezultati istraživanja potvrđuju sporednu hipotezu da *učitelji/ce smatraju da književno-umjetnički tekstovi imaju značajan uticaj na razvoj intrapersonalnih vještina učenika, uključujući samopouzdanje, samorefleksiju, emocionalnu inteligenciju i samosvijest*. Ovo sugerše da književni tekstovi omogućavaju učenicima da se osjećaju osnaženo kroz identifikaciju s likovima. Ipak, umjereni nivo uticaja kod značajnog broja učenika pokazuje potrebu za pažljivijim izborom tekstova koji će dodatno osnažiti učenike.

Refleksija i introspekcija predstavljaju ključne aspekte ličnog razvoja učenika. Te vještine im omogućavaju da dublje razmisle o vlastitim iskustvima, postupcima i emocijama. Kroz književno-umjetničke tekstove, učenici dobijaju priliku da se poistovjete s likovima i situacijama, razvijajući dublje razumijevanje sebe i svijeta oko sebe. Ovo istraživanje se bavilo ispitivanjem percepcije učitelja o efikasnosti književno-umjetničkih tekstova u podsticanju refleksije i introspekcije kod učenika, s ciljem da se ustanovi koliko ovakvi sadržaji doprinose njihovom emocionalnom sazrijevanju i samosvijesti.

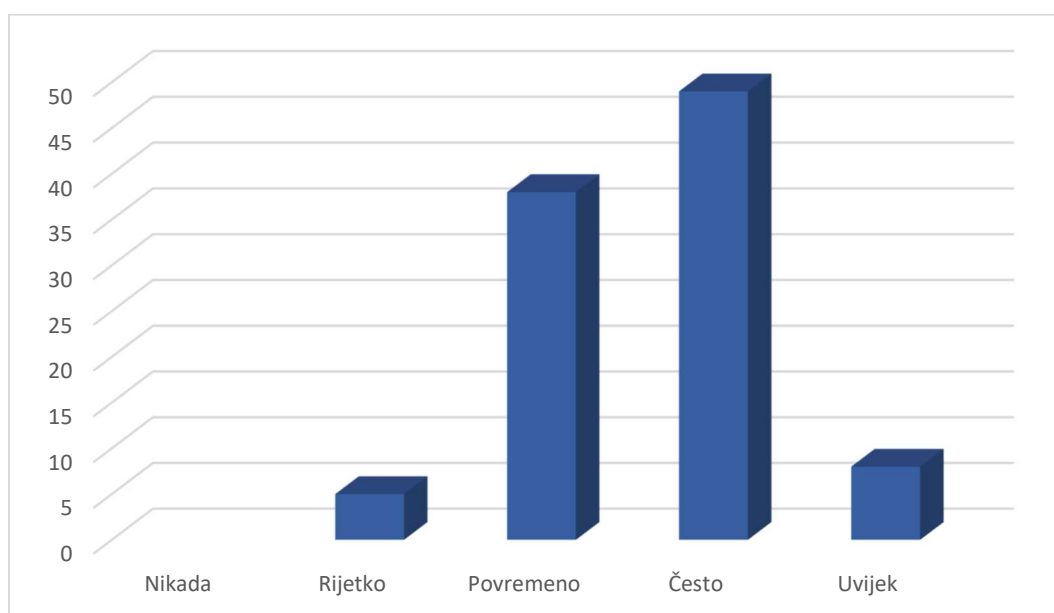


Grafikon br. 7 Efikasnost književno-umjetničkih tekstova u podsticanju refleksije i introspekcije

Najveći broj ispitanika (47%) ocjenjuje efikasnost kao umjerenu, dok značajan dio njih (43%) smatra da književno-umjetnički tekstovi imaju visok uticaj na podsticanje refleksije i introspekcije kod učenika. Manji procenat učitelja (6%) ocjenjuje uticaj kao vrlo visok, dok samo 4% ispitanika navodi nizak nivo efikasnosti. Zanimljivo je da nijedan ispitanik nije ocijenio efikasnost kao vrlo nisku, što ukazuje na opšteprihvaćen stav o važnosti književnih tekstova u ovom aspektu razvoja učenika.

Rezultati sugerišu da većina učitelja prepoznaje značaj književno-umjetničkih tekstova kao alata za podsticanje refleksije i introspekcije kod učenika, čime je potvrđena sporedna hipoteza da *učitelji/ce smatraju da književno-umjetnički tekstovi imaju značajan uticaj na razvoj intrapersonalnih vještina učenika, uključujući samopouzdanje, samorefleksiju, emocionalnu inteligenciju i samosvijest*. Dominacija ocjena umjerenog i visokog nivoa efikasnosti ukazuje na pozitivnu percepciju književnih tekstova u obrazovnom procesu. Međutim, niži procenat ocjena vrlo visokog uticaja (6%) može biti pokazatelj da postoji prostor za unaprjeđenje u primjeni ovih tekstova kroz dodatne strategije i edukaciju učitelja. Ovi rezultati ističu potrebu za daljom analizom specifičnih metoda rada s književnim tekstovima koje bi mogle povećati njihovu efikasnost u razvoju dubljeg promišljanja i introspekcije kod učenika.

Integracija različitih umjetničkih formi u obrazovni proces, poput likovnih, muzičkih umjetnosti, filma i pozorišta, predstavlja značajan aspekt u razvoju emocionalne pismenosti i kreativnog izražavanja učenika. Pitanje učestalosti korišćenja ovih dopunskih umjetničkih formi u radu sa učenicima otkriva koliko nastavnici prepoznaju i koriste njihov potencijal u svakodnevnoj praksi.



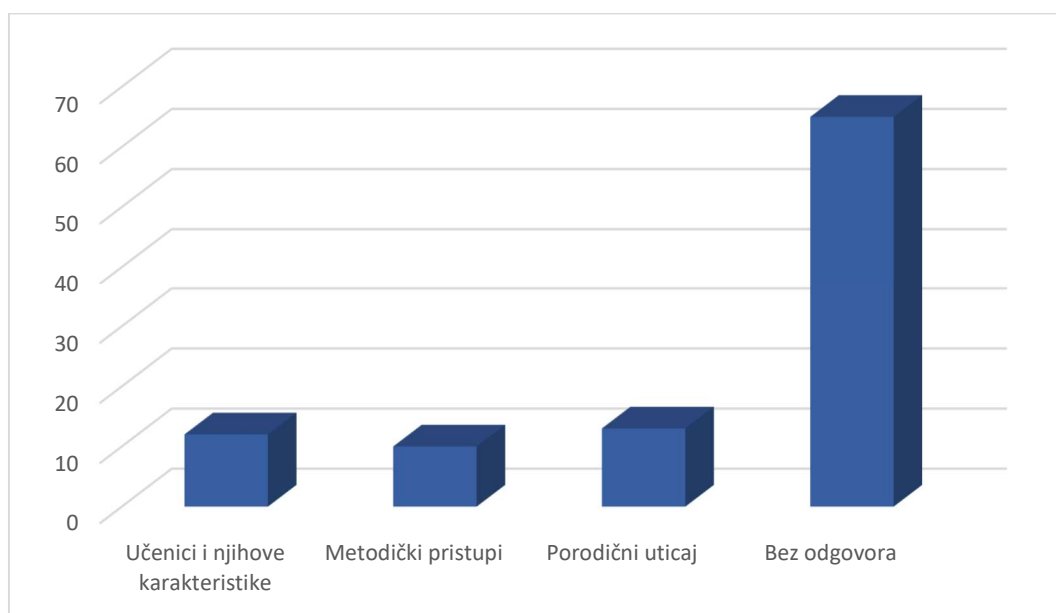
Grafikon br. 8 Učestalost korišćenja likovnih, muzičkih umjetnosti, filma i pozorišta

Likovne, muzičke umjetnosti, film i pozorište kao dopunska sredstva u radu s književnim tekstovima često koristi 49% ispitanika, dok 38% njih to čini povremeno. Samo 8% učitelja ove

metode koristi uvijek, dok 5% ispitanika navodi da ih rijetko uključuje u nastavni proces.

Ovi rezultati ukazuju na to da većina učitelja prepoznaje vrijednost dopunskih umjetničkih formi u nastavi, ali da je njihova integracija još uvijek nedovoljno dosljedna. Iako gotovo polovina učitelja često koristi ove metode, niska zastupljenost onih koji ih primjenjuju uvijek (8%) sugerise potrebu za dodatnom edukacijom i osnaživanjem nastavnika kako bi u većoj mjeri uvidjeli prednosti ovakvog pristupa. Pored toga, relativno mali broj ispitanika koji rijetko koriste ove pristupe (5%) pokazuje da je svijest o značaju ovih umjetničkih oblika već prisutna, ali je neophodno raditi na daljoj podršci i resursima za učitelje.

Korišćenje književno-umjetničkih tekstova u razvoju intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika suočava se s nizom prepreka i izazova, prema mišljenju ispitanih nastavnika. Ovi izazovi se kreću od osobina samih učenika, poput nedostatka koncentracije, slabih čitalačkih navika i uticaja digitalizacije, do strukturnih problema u obrazovnom sistemu, poput ograničenja nastavnih planova i neadekvatnih tekstova. Takođe, značajan uticaj ima i porodični kontekst, gdje nedostatak podrške u čitanju od najranijeg uzrasta može otežati razvoj emocionalne pismenosti. U svemu tome, ključnu ulogu ima nastavnik, čija stručnost, metodički pristup i prilagodljivost mogu pomoći u prevazilaženju ovih prepreka i kreiranju inkluzivnijeg obrazovnog okruženja.



Grafikon br. 9 Prepreke u korišćenju književno-umjetničkih tekstova za razvoj

intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika

Prepreke ili izazovi se mogu pojaviti u korišćenju književno-umjetničkih tekstova za razvoj intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika su po mišljenju ispitanika:

Učenici i njihove karakteristike – 12% ispitanika. Učenici se suočavaju s različitim izazovima: nedostatak koncentracije i pažnje, slaba čitalačka pismenost i mehaničko čitanje bez razumijevanja. Digitalizacija i prekomjerno korišćenje ekrana dodatno smanjuju interesovanje za čitanje književno-umjetničkih tekstova. Takođe, socio-kulturne razlike i jezičke barijere mogu otežati povezivanje učenika sa sadržajem

Metodički pristupi – 10% ispitanika. Loše planiranje i izbor tekstova od strane nastavnika, kao i nedovoljno razvijene metodičke strategije, takođe se navode kao prepreke. Nastavnici često nemaju dovoljno slobode da biraju tekstove koji odgovaraju interesovanjima učenika, već su ograničeni postojećim planovima i programima.

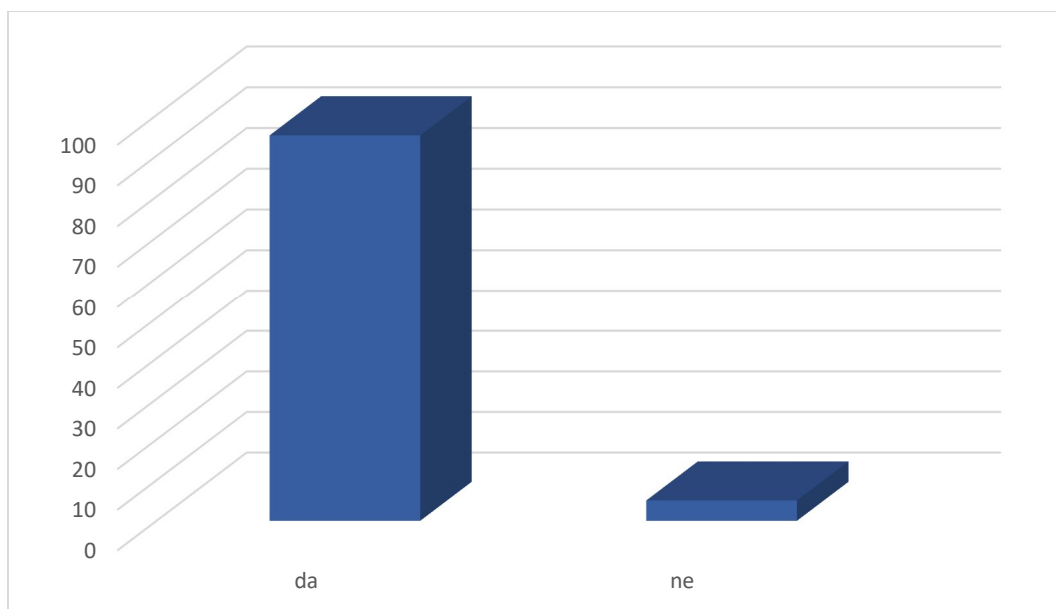
Porodični uticaj – 13% ispitanika. Nedostatak čitalačkih navika koje potiču iz porodice može predstavljati ozbiljan problem. Učenici koji kod kuće nijesu podstaknuti da čitaju ili nijesu u kontaktu s knjigama od najranijeg uzrasta, imaju otežan razvoj emocionalne pismenosti i čitalačkih vještina.

Veliki broj ispitanika istakao je važnost adekvatnog izbora tekstova. Problemi su povezani sa tekstovima predviđenim nastavnim planom i programom, koji često nisu prilagođeni uzrastu učenika. Takođe, mjestimični neodgovarajući izbor tekstova u udžbenicima i zastarjele teme umanjuju interesovanje učenika za čitanje. Previše obimni ili kompleksni tekstovi mogu predstavljati izazov u razumijevanju, dok narodna književnost i tradicionalni stil pisanja često ne rezoniraju s modernim interesovanjima učenika.

Iz rezultata proizlazi da je ključno fokusirati se na prilagođavanje obrazovnog procesa kako bi bio relevantniji, zanimljiviji i pristupačniji učenicima. To uključuje modernizaciju tekstova, unaprjeđenje nastavnih metoda, jačanje porodične podrške i podizanje svijesti o važnosti čitanja kao temelja za razvoj emocionalne pismenosti i socijalnih vještina. Stručna edukacija nastavnika i bolji resursi mogu značajno doprinijeti rješavanju ovih izazova i omogućiti kvalitetniji rad s književno-umjetničkim tekstovima.

Integracija književnosti i umjetnosti u nastavni proces predstavlja značajan aspekt savremenog obrazovanja, koji omogućava razvijanje širokog spektra vještina kod učenika, uključujući kreativnost, emocionalnu inteligenciju i socijalne kompetencije. Nastavnici igraju

ključnu ulogu u primjeni ovih sadržaja, ali njihov uspjeh u velikoj mjeri zavisi od dostupnosti adekvatnih resursa i prilika za stručno usavršavanje. Pitali smo učitelje/ice da li bi oni voljeli da imaju više dodatnih resursa i obuke o integraciji književnosti i umjetnosti u nastavi.

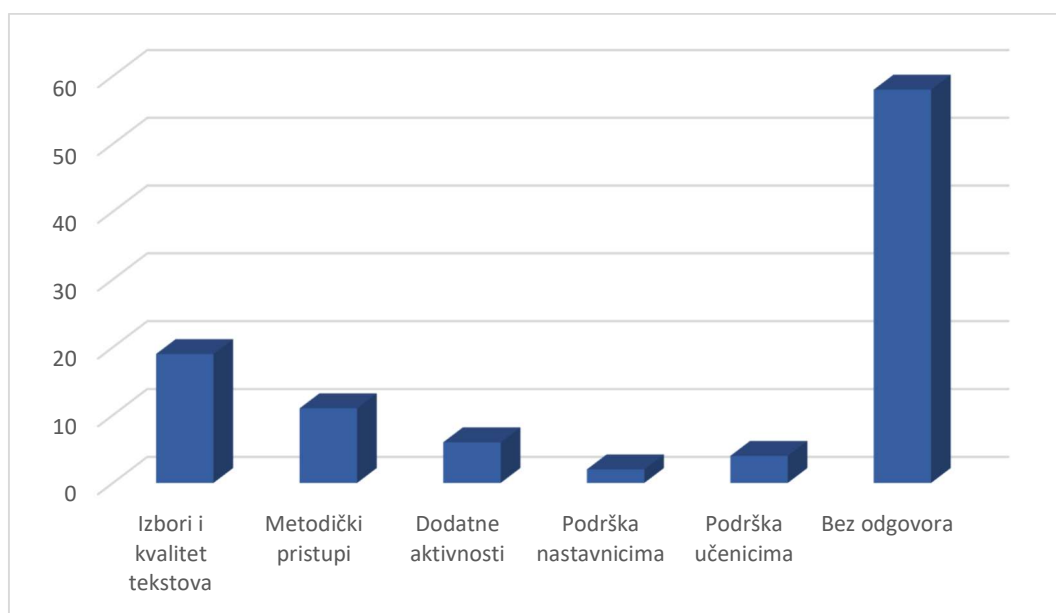


Grafikon br. 10 Dodatna obuka i resursi za integraciju književnosti i umjetnosti u nastavi

Rezultati istraživanja ukazuju na izraženu potrebu većine nastavnika za dodatnim resursima i obukom o integraciji književnosti i umjetnosti u nastavi. Čak 95% ispitanika izražava želju za unaprjeđenjem svojih kompetencija u ovom području, dok samo 5% smatra da dodatni resursi ili obuke nijesu potrebni.

Ovi rezultati jasno ukazuju na značaj kontinuirane edukacije i pružanja podrške nastavnicima u vidu materijala i stručnih usavršavanja. S obzirom na kompleksnost integracije književno-umjetničkih sadržaja u nastavu, obuke bi mogle uključivati metode rada sa savremenim tekstovima, korišćenje multimedijalnih alata i kreativnih tehnika, kao što su dramatizacija i interaktivne diskusije. Ovaj podatak takođe ukazuje na potrebu obrazovnog sistema da prepozna važnost ovakvih inicijativa, kako bi nastavnicima omogućio efikasnije sprovođenje programa i doprinio razvoju učenika kroz književno-umjetnički kontekst.

Preporuke za unaprjeđenje korišćenja književno-umjetničkih tekstova predstavljaju ključni aspekt osiguravanja njihove efektivne primjene u nastavi.



Grafikon br. 11 Preporuke za unaprjeđenje korišćenja književno-umjetničkih tekstova u razvoju emocionalnih i interpersonalnih vještina učenika

Izbor i kvalitet tekstova ističe 19% ispitanika kao važnu preporuku za unaprjeđenje korišćenja književno-umjetničkih tekstova u razvoju emocionalne pismenosti i interpersonalnih vještina učenika. Preporučuje se uključivanje savremenih i kvalitetnijih tekstova koji odgovaraju uzrastu učenika. Učesnici sugerišu veću autonomiju nastavnika u izboru tekstova, kako bi mogli birati one koji su bliski interesovanjima učenika. S obzirom na to da je izbor tekstova često ograničen nastavnim programom, komentari učesnika koji sugerišu veću autonomiju nastavnika ističu važan izazov u obrazovnom sistemu. Programom propisani tekstovi ne odgovaraju uvijek interesovanjima i potrebama učenika, što može smanjiti njihovu motivaciju za čitanje i učešće u nastavi. Ograničenost izbora može otežati nastavnicima da prilagode nastavu specifičnom uzrastu, kulturnim kontekstima ili individualnim potrebama učenika.

Veća sloboda u izboru tekstova omogućila bi nastavnicima da biraju književno-umjetničke sadržaje koji su relevantniji, zanimljiviji i prilagođeniji savremenim izazovima. Ovo

bi, prema našem mišljenju, značajno unaprijedilo razvoj emocionalnih i interpersonalnih vještina učenika, jer bi tekstovi bili bliži njihovom svakodnevnom iskustvu i interesovanjima. Stoga bi bilo korisno razmotriti mogućnost fleksibilnijeg pristupa u kreiranju nastavnih planova i programa, uz uključivanje nastavnika u proces njihovog oblikovanja. Takođe, ističe se potreba za povratkom domaćih autora i klasične literature, uz prilagođavanje savremenim metodičkim pristupima.

Metodički pristupi kao preporuku naglasili su 11% ispitanika. Interaktivni pristupi, poput dramatizacije, glume i grupnih diskusija, prepoznati su kao korisni za podsticanje emocionalne pismenosti i socijalnih vještina. Preporučuje se više aktivnosti poput pismenog i usmenog prepričavanja tekstova, kritičkih diskusija i kreativnog rada inspirisanog književnim djelima.

Dodatne aktivnosti su veoma važne u ovom domenu, po mišljenju 6% ispitanika. Uvođenje vanučioničkih aktivnosti, poput posjeta bibliotekama, pozorištima i bioskopima, predloženo je za povećanje interesovanja učenika za književnost. Organizacija radionica kreativnog čitanja i formiranje odjeljenskih biblioteka takođe su preporučeni kao značajni podsticaji. Iako su organizacija radionica kreativnog čitanja i formiranje odjeljenskih biblioteka prepoznati kao značajni podsticaji za unaprjeđenje čitalačkih i emocionalnih vještina učenika, ove se aktivnosti rijetko sprovode u praksi. Ovo može biti posljedica ograničenih resursa, vremenskih okvira ili nedostatka podrške od strane obrazovnih institucija. Učitelji su često suočeni sa preopterećenjem administrativnim zadacima i realizacijom postojećeg nastavnog plana, što ostavlja malo prostora za implementaciju dodatnih aktivnosti poput radionica i biblioteka. Međutim, ovakve inicijative imaju ogroman potencijal za poboljšanje učenikovog odnosa prema književnosti, razvijanje kreativnosti i podsticanje dubljeg emocionalnog angažmana. Bilo bi korisno uvesti institucionalnu podršku za ove aktivnosti, poput osiguravanja resursa, vremena i stručnih obuka za učitelje. Takođe, ovakve prakse bi mogle biti integrisane u nastavni plan kao obavezne ili preporučene aktivnosti, čime bi se dodatno podstakla njihova primjena i omogućio holistički razvoj učenika.

Podrška nastavnicima je važna po mišljenju 2% ispitanika. Istaknuta je potreba za stručnim seminarima i edukacijom nastavnika, kako bi se unaprijedili njihovi metodički pristupi. Razmjena iskustava među nastavnicima i korišćenje priručnika za nastavu književnosti takođe su preporučeni kao korisni alati.

Podrška učenicima je nužna po mišljenju 4% ispitanika. Predloženo je podsticanje ljubavi prema čitanju od ranog uzrasta kroz integraciju književno-umjetničkih tekstova u obrazovni proces, uz angažovanje porodica i zajednice.

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Da li smatrate da književno-umjetnički tekstovi imaju značajan uticaj na emocionalni razvoj učenika?	Between Groups	,035	7	,005	,488	,841
	Within Groups	,955	92	,010		
	Total	,990	99			
Koliko često primjećujete emocionalne reakcije učenika tokom čitanja književnih tekstova?	Between Groups	2,179	7	,311	,577	,773
	Within Groups	49,611	92	,539		
	Total	51,790	99			
Koliko često učenici pokazuju empatiju prema likovima u književnim tekstovima?	Between Groups	1,677	7	,240	,400	,900
	Within Groups	55,073	92	,599		
	Total	56,750	99			
Koliko često koristite grupne diskusije za razvoj interpersonalnih (empatija, komunikacione vještine, sposobnost saradnje u grupi) vještina učenika uz pomoć književnih tekstova?	Between Groups	2,835	7	,405	,837	,560
	Within Groups	44,525	92	,484		
	Total	47,360	99			
Kako biste ocijenili nivo angažovanosti učenika tokom diskusija o književno-umjetničkim tekstovima?	Between Groups	2,071	7	,296	,722	,654
	Within Groups	37,719	92	,410		
	Total	39,790	99			
Kako biste ocijenili značaj književno-umjetničkih tekstova za razvoj samopouzdanja učenika?	Between Groups	3,723	7	,532	,940	,480
	Within Groups	52,037	92	,566		
	Total	55,760	99			
Kako ocjenjujete efikasnost književno-umjetničkih tekstova u podsticanju refleksije i introspekcije kod učenika?	Between Groups	4,227	7	,604	1,363	,231
	Within Groups	40,763	92	,443		
	Total	44,990	99			
Koliko često koristite likovna i muzička djela, filmove i pozorište kao dopunu čitanju književnih tekstova radi dodatnog podsticanja emocionalnog reagovanja učenika?	Between Groups	1,260	7	,180	,340	,934
	Within Groups	48,740	92	,530		
	Total	50,000	99			
Da li biste voljeli imati više resursa i obuke o integraciji književnosti i umjetnosti u nastavi?	Between Groups	,533	7	,076	1,661	,129
	Within Groups	4,217	92	,046		
	Total	4,750	99			

Tabela br. 3 Rezultati ANOVA analize

Legenda tabele:

Sum of Squares (Zbir kvadrata):

Between Groups: Varijansa između grupa ispitanika.

Within Groups: Varijansa unutar grupa ispitanika.

Total: Ukupna suma varijansi (između i unutar grupa).

df (Stepeni slobode):

Broj stepeni slobode za *between* i *within* varijanse, što određuje broj grupa i broj ispitanika unutar svake grupe.

Mean Square (Srednja vrijednost kvadrata):

Dobija se dijeljenjem zbira kvadrata sa odgovarajućim stepenima slobode (*Sum of Squares/df*).

F-vrijednost (F-statistika):

Pokazuje odnos između varijansi između grupa i unutar grupa.

Sig. (P-vrijednost):

P-vrijednost pokazuje statističku značajnost rezultata:

$p < 0,05$, razlike među grupama su statistički značajne.

$p > 0,05$, razlike nisu statistički značajne.

U istraživanju je korišćena analiza varijanse (ANOVA) kako bi se utvrdilo postojanje statistički značajnih razlika u odgovorima ispitanika u zavisnosti od različitih nezavisnih varijabli, uključujući pol, godine radnog staža i škole u kojima rade učitelji. Zavisne varijable obuhvatale su percepciju učitelja o značaju književno-umjetničkih tekstova za emocionalni razvoj učenika, frekvenciju emocionalnih reakcija učenika tokom čitanja, empatiju prema književnim likovima, te korišćenje grupnih diskusija kao nastavne strategije za razvoj interpersonalnih vještina učenika, poput empatije, komunikacionih vještina i saradnje.

Pored ovoga, analizirani su i nivo angažovanosti učenika tokom diskusija o književno-umjetničkim tekstovima, uticaj ovih tekstova na razvoj samopouzdanja učenika, njihova efikasnost u podsticanju refleksije i introspekcije, kao i učestalost korišćenja dodatnih medija, poput filmova, pozorišta i muzike, u nastavi. Konačno, ispitivano je i mišljenje učitelja o potrebi

za dodatnim resursima i obukama u cilju bolje integracije književnosti i umjetnosti u obrazovni proces.

Nezavisne varijable obuhvatale su godine radnog staža učitelja, pri čemu su ispitanici razvrstani u grupe od 0–10, 11–20, 21–30 i 31–40 godina radnog iskustva. Takođe, analizirani su odgovori u odnosu na pol učitelja, kao i škole u kojima su zaposleni. Rezultati ANOVA analize pokazali su da ne postoje statistički značajne razlike u percepcijama i praksama ispitanika u zavisnosti od polne pripadnosti, dužine radnog staža ili škole u kojoj rade. Ovi rezultati ukazuju na nekoliko važnih zaključaka.

Prvo, odsustvo statistički značajnih razlika sugerise homogenost stavova učitelja, bez obzira na njihove lične karakteristike ili profesionalno okruženje. Ovaj nalaz je pozitivan jer ukazuje na postojanje zajedničkog profesionalnog konsenzusa o značaju književnoumjetničkih tekstova za emocionalni i socijalni razvoj učenika. Bez obzira na razlike u polu, godinama radnog iskustva ili školi u kojoj učitelji rade, učitelji dijele slične stavove o važnosti ovih tekstova u nastavi.

Drugo, homogenost stavova može ukazivati na to da trenutni nastavni planovi i programi postavljaju relativno uniformne standarde i okvir za rad sa književno-umjetničkim tekstovima. Iako ovo može doprinijeti dosljednosti u obrazovnom procesu, može takođe ukazivati na nedostatak fleksibilnosti u prilagođavanju sadržaja i pristupa specifičnim potrebama učenika ili kontekstu škole. Međutim, ovi rezultati otvaraju i prostor za dalja istraživanja. Moguće je dublje istražiti individualne izazove i potrebe učitelja koje možda nisu uočljive u kvantitativnoj analizi. Na primjer, kontekstualni faktori poput socio-ekonomskog statusa učenika ili geografskog položaja škole mogu igrati važnu ulogu u primjeni književnoumjetničkih tekstova u nastavi.

3.3. Obrada intervjua

U cilju razumijevanja uloge književno-umjetničkih tekstova u razvoju interpersonalnih i intrapersonalnih vještina učenika, sprovedeni su intervjui s četiri nastavnika. Njihovi odgovori pružaju uvid u percepciju i iskustva nastavnika, dok otkrivaju ključne teme i izazove u primjeni književno-umjetničkih tekstova u nastavi.

1. Uloga književno-umjetničkih tekstova u učionici

Ispitanici su istakli da književno-umjetnički tekstovi imaju višestruku ulogu u nastavi. Oni doprinose obrazovanju i vaspitanju učenika, razvijaju čitalačke navike, stvaralački dijalog i pravilnu komunikaciju: „Književno-umjetnički tekstovi imaju ulogu da među djecom podstiču moralne vrijednosti. Očekuje se da će se, kroz analizu sadržaja tekstova, djeca naučiti adekvatnoj komunikaciji i ponašanju. “(Ispitanik 1). Takođe, naglašeno je njihovo značenje u oblikovanju moralnih vrijednosti i emocionalnog doživljaja kod učenika.

2. Promjene u ponašanju učenika nakon čitanja tekstova

Promjene u ponašanju učenika zavise od tematike tekstova i motivacije učenika. Ispitanici primjećuju razvijanje empatije, emocionalnog reagovanja i boljeg razumijevanja, dok neki ukazuju na ograničen efekat kod manje motivisanih učenika.

3. Uticaj na razvoj empatije i razumijevanja među učenicima

Književno-umjetnički tekstovi podstiču empatiju i međuljudsko razumijevanje kroz identifikaciju učenika s književnim likovima. Tekstovi s temama inkluzije i socijalne pravde pokazali su se kao posebno efikasni.

4. Poboljšanje komunikacijskih vještina učenika

Književni tekstovi često podstiču diskusije i razmjenu mišljenja među učenicima. Ispitanici su naveli primjere gdje su tekstovi doprinijeli razvijanju komunikacijskih vještina kroz javne nastupe i izražavanje stavova, iako efekti zavise od angažovanosti učenika.

5. Razvoj samosvijesti i refleksije o sopstvenim osjećanjima

Književno-umjetnički tekstovi doprinose razvoju samosvijesti učenika kroz identifikaciju s likovima i analiziranje njihovih postupaka. Ispitanici su istakli da refleksija o sopstvenim osjećanjima i ponašanju zavisi od pedagoških metoda, a manjak samokritičnosti kod učenika može ograničiti ovaj proces.

6. Učenici i dijeljenje ličnih iskustava

Većina ispitanika navodi da su učenici otvoreni za dijeljenje ličnih iskustava tokom diskusija o književno-umjetničkim tekstovima. Međutim, neki ispitanici ističu pojavu izmišljanja situacija:

„Veoma su otvoreni da dijele svoja lična iskustva i osjećanja tokom diskusija o književno-umjetničkim tekstovima, možda i više nego što to dozvoljava vrijeme za analizu teksta. Rado pričaju o onome što su doživjeli oni, članovi porodice, poznanici, što su vidjeli, čuli, podstaknuti sadržajem književno-umjetničkog teksta. Dolazi i do situacija da žele nešto da ispričaju, a nemaju konkretno ovo iskustvo, pa tada pribjegavaju izmišljanju situacija, manje ili više uspješno.“ (Ispitanik 3). Ovo naglašava važnost pažljivog vođenja diskusija.

7. Uticaj na samopouzdanje učenika

Književni tekstovi doprinose razvoju samopouzdanja kod učenika kroz diskusije, javne nastupe i izražavanje mišljenja. Pohvale i podrška nastavnika ključni su faktori za jačanje ovog efekta.

8. Podrška nastavnicima u korišćenju književno-umjetničkih tekstova

Ispitanici su prepoznali potrebu za stručnom edukacijom, razmjenom iskustava i tehničkim resursima, poput audio-vizuelnih materijala. Takođe, istakli su važnost autonomije u izboru tekstova: „Nastavnici bi trebalo da imaju ključnu ulogu u oblikovanju u budućnosti svojih učenika. Oni mogu negovati meke vještine, vještinu komunikacije, empatije, rješavanje problema kroz edukaciju. Nastavniku treba dozvoliti da na osnovu ličnog iskustva, kompetentnosti, odabere književno-umjetničke tekstove koji će se obrađivati tokom nastavne godine za određen uzrast djeteta. On je taj koji osluškuje i prepoznaje interesovanja djece u učionici. Planovi i programi obiluju nepotrebnim tekstovima, a nasuprot toga tekstovi koji su bliski djeci i njihovim interesovanjima su manje zastupljeni“ (Ispitanik 2) i dodatne podrške u motivisanju učenika.

Analiza intervju ukazuje na značajan potencijal književno-umjetničkih tekstova u razvoju emocionalnih, komunikacijskih i introspektivnih vještina kod učenika. Ključni nalazi uključuju:

Raznolikost uloga tekstova: Književno-umjetnički tekstovi imaju obrazovni, vaspitni i moralni značaj, ali i funkciju razvijanja empatije, komunikacije i samosvijesti.

Uticaj teme i motivacije: Uspješnost primjene tekstova zavisi od njihovog sadržaja i relevantnosti za učenike, kao i od motivacije i angažovanja učenika.

Podrška nastavnicima: Kvalitetniji izbor tekstova, dodatna edukacija i tehnološki resursi mogu unaprijediti efikasnost nastavnika u primjeni književno-umjetničkih tekstova.

Rezultati intervju naglašavaju potrebu za kontinuiranim prilagođavanjem tekstova interesovanjima učenika i primjenom inovativnih pedagoških metoda. Ovo obezbjeđuje bolje

uslove za ostvarivanje ciljeva nastave književnosti i razvoj interpersonalnih i intrapersonalnih vještina kod učenika.

ZAKLJUČAK

U ovom radu analiziran je značaj književno-umjetničkih tekstova u podsticanju emocionalnog razvoja, intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika osnovnih škola, istovremeno naglašavajući ključnu ulogu učitelja u ovom procesu. Kombinacijom teorijskih i empirijskih saznanja dobijen je cjelovit uvid u vrijednost književno-umjetničkih tekstova kao obrazovnog alata i njihovu praktičnu primjenu u učionici.

Istraživanje je pokazalo da učitelji prepoznaju književno-umjetničke tekstove kao sredstvo za razvoj ključnih životnih vještina kod učenika. Većina ispitanika ukazala je na pozitivan uticaj ovih tekstova na emocionalnu pismenost, razvoj empatije, refleksiju, samosvijest i komunikacione vještine učenika. Diskusije, interpretacije i dramatizacije književno-umjetničkih tekstova omogućavaju učenicima da izraze svoja mišljenja i osjećanja, čime se doprinosi njihovom emocionalnom sazrijevanju i socijalnim kompetencijama.

Pomoćne hipoteze, prema kojima književno-umjetnički tekstovi značajno doprinose razvoju empatije, saradnje i komunikacijskih vještina, kao i podsticanju samosvijesti, samopouzdanja i emocionalne inteligencije kod učenika, u potpunosti su potvrđene. Na osnovu ovih rezultata, potvrđena je i glavna hipoteza, koja tvrdi da učitelji smatraju kako književno-umjetnički tekstovi podstiču razvoj intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika.

Ipak, istraživanje je identifikovalo i određene prepreke koje utiču na praktičnu primjenu književno-umjetničkih tekstova u nastavi. Nedostatak adekvatnih tekstova prilagođenih uzrastu, ograničeno vrijeme za obradu sadržaja i slabija motivacija učenika predstavljaju izazove koje je potrebno prevazići. Posebno je istaknuta potreba za većom autonomijom učitelja u izboru tekstova i metodama rada.

Kako bi se unaprijedilo čitanje književno-umjetničkih tekstova u nastavi, preporučuje se revizija nastavnih planova i programa s ciljem uključivanja savremenih i relevantnih tekstova prilagođenih uzrastu. Organizovanje edukativnih seminara i radionica za nastavnike, kao i korišćenje interaktivnih metoda poput dramatizacije i posjeta bibliotekama i pozorištima, može dodatno osnažiti ovu praksu.

Zaključno, književno-umjetnički tekstovi imaju ogroman potencijal kao obrazovni alat za sveobuhvatan razvoj učenika. Njihova pravilna primjena zahtijeva pažljivo planiranje, adekvatan izbor sadržaja i kontinuiranu podršku učiteljima. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na važnost književnosti u stvaranju podsticajnog obrazovnog okruženja koje njeguje emocionalnu pismenost, čitalačku kulturu i razvija ključne životne vještine učenika. Ova saznanja mogu poslužiti kao osnova za dalje unaprjeđenje obrazovne prakse i oblikovanje nastavnih strategija usmjerenih na emocionalni i socijalni razvoj djece.

LITERATURA

1. Argo, J. J., Zhu, R. & Dahl, D. W. (2008). Fact or Fiction: An Investigation of Empathy Differences in Response to Emotional Melodramatic Entertainment. *Journal of Consumer Research*, 34 (5): 614–623.
2. Bašić, I. (2021). *Biblioterapija i poetska terapija. Priručnik za početnike*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Bal, P. M., & Veltkamp, M. (2018). How Does Fiction Influence Empathy? An Experimental Investigation on the Role of Emotional Transportation. *PloS ONE*, 8 (1): 1–12.
4. Borović, N., & Ašanin, S. (2024). *Čarolija čitanja: Čitanka za četvrti razred osnovne škole*. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
5. Debeljak, M. (2021). Vrijeme za bajku u 1. razredu. *Varaždinski učitelj: Digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 4(6), 135–142.
6. Goleman, D. (2014). *Emocionalna inteligencija*, Novi Sad: Artprint.
7. Haas, G. (2013). *Handlungs- und produktionsorientierter Literaturunterricht: Theorie und Praxis eines „anderen“ Literaturunterrichts für die Primar- und Sekundarstufe*. Seelze: Kallmeyer in Verbindung mit Klett.
8. Harris, P. L., Donnelly, K., Guz, G. R., & Pitt-Watson, R. (1986). Children's understanding of the distinction between real and apparent emotion. *Child Development*, 57(4), 895–90.9
9. Jerković, I., & Zotović, M. (2017). *Razvojna psihologija*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
10. Lučić-Mumlek, K. (2002). *Lektira u razrednoj nastavi: Metodički priručnik*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Nikolić, M. (1988). *Metodika nastave srpskohrvatskog jezika i književnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
12. Palmer, B., Walls, M., Burgess, Z., & Stough, C. (2001.), Emotional Intelligence and 14. Effective Leadership, Leadership & Organization Development Journal, 22(1), 5–10.
13. Pavlović Šijanović, S. (2023). Meke vještine u središtu tehnološkog doba. *Školski portal*. <https://www.skole.hr/meke-vjestine-u-sredistu-tehnoloskog-doba/>
14. Pavićević, V., & Borović, N. (2024). *Čitanka za peti razred osnovne škole*. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
15. Rosandić, D. (2005). *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Slavić, A. (2010). Gardnerov model višestrukih inteligencija. *Školski vjesnik*, 59(1), 9–20.

17. Takšić, V., Hajncl, Lj. & Vučenović, D. (2014). Razvoj emocionalne inteligencije u obiteljskom okruženju i utjecaji emocionalne inteligencije na smanjenje poteškoća u ponašanju. Jastrebarsko: Naklada Slap.
18. Tadić, N. (2015). *Psijatrija djetinjstva i mladosti*. Beograd: Naučna KMD.
19. Vizek Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Rijavec, M., & Miljković, D. (2014). *Psijologija obrazovanja*. Beograd: Izdavačka kuća Klett.
20. Visinko, K. (2005). *Dječja priča: Povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Vučković, M. (1993): *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
22. Vučković, D. (2010). Polazišta interpretacije romana u prvom ciklusu devetogodišnje osnovne škole. *Uzdanica: Časopis za jezik, književnost, umetnost i pedagoške nauke*, 7(2), 43–58.
23. Vučković D., (2012): Čitalčka interesovanja učenika petog razreda osnovne škole, *Književnost za decu i omladinu – nauka i nastava* (posebno izdanje, knjiga 15), 195–211.
24. Vuković N. (1996). *Uvod u književnost za djecu i omladinu*, Podgorica: Unireks.
25. <https://wapi.gov.me>.
26. <https://your.yale.edu/work-yale/learn-and-grow/training/clerical-technical-trainingand-development/developing-soft-skills>
27. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK84226/table/ch3.t1/?report=objectonly>

ANKETNI UPITNIK ZA UČITELJE/ICE

Poštovani učitelji/ce, moje ime je Marija Pilastro, studentkinja sam Master studija inkluzivnog obrazovanja.

Sprovodim anketu o emocionalnom reagovanju učenika drugog ciklusa na književnoumjetničke tekstove u funkciji razvoja interpersonalnih i intrapersonalnih vještina u svrhu izrade master rada. Anketa ostaje strogo povjerljiva i biće upotrijebljena isključivo kao skup podataka za statističku obradu.

Molim Vas da izdvojite malo vremena i iskreno odgovorite na sljedeća pitanja.

Unaprijed hvala!

Pol M / Ž

Godine starosti:

- a. 20-30
- b. 30-40
- c. 40-50
- d. 50-65

Odaberite školu u kojoj radite.

- a. JU OŠ „Njegoš “
- b. JU OŠ „Drago Milović “
- c. JU OŠ „Ivo Vizin “
- d. JU OŠ „Narodni heroj Savo Ilić “
- e. JU OŠ „Druga osnovna “
- f. JU OŠ „Stefan Mitrov Ljubiša “
- g. JU OŠ „Nikola Đurković “
- h. JU OŠ „Jugoslavija “
- i. JU OŠ „Dr Dragiša Ivanović “

Godine Vašeg radnog staža:

- a. 0-10
- b. 11-20

c. 21-30

d. 31-40

1. Da li smatrate da književno-umjetnički tekstovi imaju značajan uticaj na emocionalni razvoj učenika?

a. Da

b. Ne

Na skali od 1 do 5, ocijenite

2. Koliko često primjećujete emocionalne reakcije učenika tokom čitanja književnih tekstova?

1- Nikada

2- Rijetko

3- Povremeno

4- Često

5- Uvijek

3. Koliko često učenici pokazuju empatiju prema likovima u književnim tekstovima?

a) Nikada

b) Rijetko

c) Povremeno

d) Često

e) Uvijek

4. Koliko često koristite grupne diskusije za razvoj interpersonalnih vještina (empatija, komunikacione vještine, sposobnost saradnje u grupi) učenika uz pomoć književnih tekstova?

a) Nikada

b) Rijetko

c) Povremeno

d) Često

e) Uvijek

5. Kako biste ocijenili nivo angažovanosti učenika tokom diskusija o književnoumjetničkim tekstovima?

- a) Vrlo nizak
- b) Nizak
- c) Umjeren
- d) Visok
- e) Vrlo visok

6. Kako biste ocijenili uticaj književno - umjetničkih tekstova na razvoj samopouzdanja učenika?

- a) Vrlo nizak
- b) Nizak
- c) Umjeren
- d) Visok
- e) Vrlo visok
- f)

7. Kako ocjenjujete efikasnost književno-umjetničkih tekstova u podsticanju refleksije i introspekcije kod učenika?

- a) Vrlo nizak
- b) Nizak
- c) Umjeren
- d) Visok
- e) Vrlo visok

8. Koliko često koristite likovne, muzičke umjetnosti, film i pozorište kao dopunu čitanju književnih tekstova radi dodatnog podsticanja emocionalnog reagovanja učenika?

- a) Nikada
- b) Rijetko
- c) Povremeno
- d) Često
- e) Uvijek

9. Koje prepreke ili izazovi se mogu pojaviti u korišćenju književno-umjetničkih tekstova za razvoj intrapersonalnih i interpersonalnih vještina učenika, po Vašem mišljenju?

10. Da li biste voljeli da imate više resursa i obuke o integraciji književnosti i umjetnosti u nastavi?

a. DA

b. NE

11. Koje su Vaše preporuke za unaprjeđenje korišćenja književno-umjetničkih tekstova u razvoju emocionalne pismenosti i interpersonalnih vještina učenika?

Hvala na saradnji!

INTERVJU

Emocionalno reagovanje učenika drugog ciklusa na književno - umjetnički tekst u funkciji razvoja interpersonalnih i intrapersonalnih vještina

Pomoću ovog intervjua želi se doći do relevantnih podataka o emocionalnom reagovanju učenika na književno - umjetnički tekst u funkciji razvoja interpersonalnih i intrapersonalnih vještina . Svi podaci biće obrađeni za potrebe magistarskog rada i neće se primjenjivati u druge svrhe.

Unaprijed Vam se zahvaljujem na izdvojenom vremenu i pažnji.

Opšti podaci:

<i>Ispitivač</i>	
<i>Ispitanik</i>	
<i>Mjesto/način intervjuisanja</i>	
<i>Vrijeme intervjuisanja</i>	

PITANJA	ODGOVORI
1. Kako biste opisali ulogu književno-umjetničkih tekstova u učionici?	
2. Da li primjećujete promjene u ponašanju učenika nakon čitanja i analize književnoumjetničkih tekstova? Ako da, koje su to promjene?	
3. Kako književno-umjetnički tekstovi utiču na razvoj empatije i razumijevanja među učenicima?	

4. Možete li navesti primjer situacije gdje su književno-umjetnički tekstovi pomogli u poboljšanju komunikacijskih vještina među učenicima?	
5. Na koji način književno-umjetnički tekstovi doprinose razvoju samosvijesti kod učenika?	
6. Da li smatrate da književno-umjetnički tekstovi pomažu učenicima da razviju refleksiju o sopstvenim osjećanjima i postupcima? Možete li dati konkretan primjer?	
7. Koliko su učenici otvoreni za dijeljenje svojih ličnih iskustava i osjećanja tokom diskusija o književno-umjetničkim tekstovima?	
8. Kako smatrate da književno-umjetnički tekstovi utiču na samopouzdanje učenika?	
9. Kakva vrsta podrške smatrate da je potrebna nastavnicima kako bi što efikasnije koristili književno-umjetničke tekstove za razvoj ovih vještina kod učenika?	

Univerzitet Crne Gore
Filozofski fakultet - Nikšić

IZJAVA O AUTORSTVU

Kandidatkinja: Marija Pilastro

Na osnovu člana 22 Zakona o akademskom integritetu, ja, dolje potpisana

IZJAVLJUJEM

pod punom krivičnom i materijalnom odgovornošću da je master rad pod nazivom

**„EMOCIONALNO REAGOVANJE UČENIKA DRUGOG CIKLUSA
NA KNJIŽEVNO-UMJETNIČKI TEKST U FUNKCIJI RAZVOJA
INTERPERSONALNIH I INTRAPERSONALNIH VJEŠTINA “**

rezultat sopstvenog istraživačkog rada, da nijesam kršila autorska prava i koristila intelektualnu svojinu drugih lica i da je navedeni rad moje originalno djelo.

Nikšić, 2024.

Potpis studenta